

Ta lendab mesipuu poole...

Muusikaleht

Mai
1995
Nr. 5
Hind 4.95

ORELID, ORELID....(LK.23,12-15)

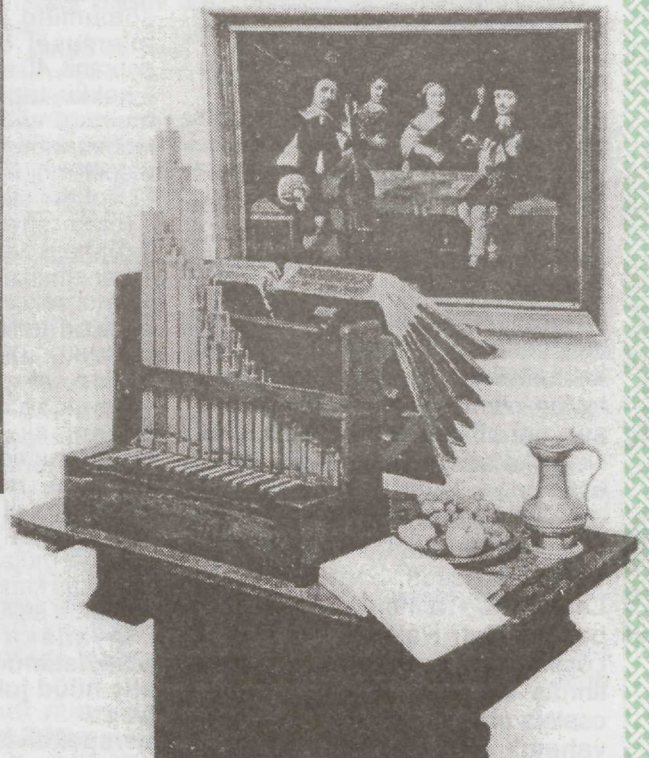
Tallinna Toomikiriku orel

ÜLE 2000 AASTA VANA

Hannoveris toimunud muusikaarheoloogilisel sümposiumil demonstreeriti arheoloogide poolt väljakaevatud vanimat orelit. See kreeka vesiorel (hüdraulis) on leitud Olümpose mäe jalamilt ja pärineb arheoloogide arvestuse kohaselt 1. sajandist e.m.a.. Sellel orelil on 24 paksemat ja 16 õhemat pronkstoru-vilet — 1,2 m pikad ja 75 cm läbimõõduga.

Veel numbris:

ka "Joonases"
Festivalid, konkursid,
kontserdid
Tootsid laulma!
Tubina kirjad
E. Anil, L. Homiliusel, B.
Parsadanjanil,
A. Põldmäel, I. Rannapil
on tähtpäevad
Chopinist ja
Rostropovištist
Kultuur - Eesti nuhtlus?

XVI sajandi portatiiv

"JONASEL" POLE AINULT MUUSIKALINE MISSIOON

VESTLUS "JONASE LÄHETAMISE" PROJEKTI MÄNEDZERI ÜLO KRIGULIGA

OLEME STARDIVALMIS

Millises seisus on praegu "Joonase lähetamise" projekt?

1995. aasta osas elluviimise seisus. Kuna sama meeskond valmistas ette ka hiljuti toimunud Puccini "Turandoti" kontsertettekande, siis nihkus "Joonas" aprilli lõpupäevadel küll ajutiselt tagaplaanile, kuid sellevõrra on praegu rohkem tegemist.

Kas 1996. aasta plaan on ka selge?

Oleme esialgseid suuri plaane enesele jõukohasemaiks kärpinud ning praeguse kava kohaselt toimuvad 18.-26. juunini kontserdid Kopenhaagenis, Hamburgis, Amsterdams, Brüsselis ja Pariisis.

1909. a. esiettekanne Leipzigis autori juhatusel teatavasti ebaõnnestus. Kas poleks vaja seda heastama minna?

Neeme Järvi pidi 1996. a. augustis seal kohalike orkestri ja kooridega tõesti "Joonast" tegema, kuid paraku on ka Saksamaal ajutisi rahalisi raskusi ning minu teada on see plaan praegu kalevi all. Kui meile sealtpoolt peaks pakkumine tulema, läheme kindlasti.

Vatikan?

Nihkub arvatavasti 1997. aastasse. **Palju sõltub vististi sellest, kui hästi läheb tänavu Läänemere-äärsetes linnades.**

Täiesti õige, tänavused esinemised on meile igas mõttes proovikiviks, eriti finantseerimise poole pealt.

Kas on midagi ka kärisemas?

Praegu on tõsisemaid lahtisi otsi vaid üks - seoses plaadistusfirma vahetumisega ("Chandose" asemel on meie partneriks nüüd BIS) pidime üles ütleva lepingu rootsi metsosoprani Birgit Finnilaga, keda BIS ei soovi plaadistada. Tekkinud on tülikas finants-juriidiline probleem, mis loodetavasti laheneb siiski ilma kohtuskäimiseta. Igal juhul on meil leping olemas Urve Tautsiga ning see annab meile kindlust juurde. Nagu ka see, et kõigi teiste hääle osas on meil juba topeltkoosseisud olemas: sopranid Satu Vihavainen ja Pille Lill; tenorid Janis Sprogis ja Peter Svensson; baritonid Raimo Laukka ja Taimo Toomast ning bassid Mati Palm ja Mart Mikk. Lepingutes on fikseeritud, millises linnas keegi laulab, plaadistusel osaleja otsustab Neeme Järvi alles vahetult enne salvestust, pärast Tallinna-kontserte 23. ja 25. juunil.

Kas peate seda koosseisu ideaalseks?

Ideaalne pole siin vist õige sõna, pigem ütleksin - parim, mis meil on õnnestunud leida. Tobiase teos on dramaatiline, meie solistid aga valdavalt lüürilise laulumaneeriga, samuti pole publiku saamise seisukohalt vähetähtis nime tuntus. Meeleldi oleksime näiteks baritonina kasutanud Jorma Hynnineni, paraku on ta samal ajal seotud teiste projektidega.

Kas ka organiste on kaks?

Ei, ainult Ines Mäldre.

Kuidas on ette valmistatud orkester?

ERSO-le on teos tegelikult ju tuttav - 2 korda tervikuna ning mitmel korral ositi ette kantud. Arvo Volmer peadirigendina ja projektis Neeme Järvi assistendina on saanud (24. veebruari kontserdi muljete põhjal) teose faktuuri eelmiste ettekannetega võrreldes selgemaks, reljeefsemaks. Orkestri koosseis suureneb ettekanndel 110-ni, need lisajõud on juba leitud.

Oratooriumikoor? Kas see, millest rääkisime üle aasta tagasi (vt. ML 1994, 7/8. - toim.), on ellu viidud? Et kodus valmistati ette ja proovidel ainult kontrolliti ja harjutati kooslaulmist?

Põhiliselt küll, kuigi individuaalseks kontrolliks proovide käigus tegelikult aega ei jätkunudki, aga selle järele polnud ka vajadust, kuna kokku sai väga tugev seltskond. Sügisel alustanud 176-st lauljast pidasid kevadeni vastu 153. Lõplik sõelumine toimus aprillis, mille tulemusel on kooris praegu 42 sopranit, 40 alti, 27 tenorit ja 31 bassi - kokku täpselt 140 lauljat. Pole muidugi välistatud, et keegi veel loobub, kuid see ei saa enam oluliselt üldpilti mõjutada.

Lauljate geograafia?

Tuleb tõdeda, et 99% on ikkagi Tallinnast. Vaid kaks on väljastpoolt - "Vanemuise" dirigent Lauri Sirp ning Pärnu solist Malle Raid (nemadki endised tallinlased). Proovijaid oli mujaltki, kuid paraku on Tallinna lauljad eelisolukorras - kasvõi juba võimaluse poolest omandada kogemusi teisteski oratooriumiprojektides, mida siin tehakse mitu korda hooajal. Seejuures ei loobunud me ühestki lauljast vaid sellepärast, et ta elab kusagil mujal. Kuid julgustame ka tulevikus kaugemalt lauljaid püüdma osalema sellistes projektides.

Tavaliselt on Neeme Järvit plaadistanud just "Chandos". Mis siis nüüd juhtub? Kas "Joonast" peeti mittekasulikuks, perspektiivituks?

Ei, lihtsalt "Chandose" ja Järvi vaheline leping lõppes ning kumbki

pool ei pidanud vajalikuks seda uuendada. Kõik toimus väga viisakalt ja rahulikult. Selles olukorras ei kippunud meigi loomulikult iga hinna eest läbirääkimisi jätkama. Seda enam, et BIS-i huvi asja vastu oli juba teada.

MEIE VASTU ON HUVI

Veebruaris võtsite vastu külalisi. Kes nad olid ja mis eesmärki see visiit omas?

Kuna iseseisvuspäeva piduliku kontserdi kavas oli ka viis osa "Joonase lähetamisest", siis kasutasime head võimalust oma partneritele teose tutvustamiseks elavas ettekandes, et neil tekiks isiklik (oodatavalt positiivne) mulje sellest teosest. Kohal olid BIS-i peadirektor Robert von Bahr, Rootsi Rikskonsertleri peadirektor Martin Martinsson, Norra produtsent Svein Eriksen, Helsinki linna kultuuri-toimkonna direktor Reijo Jyrkiäinen ja Peterburi Filharmoonia Suure Saali direktor Dmitri Sollertinski. Meie plaan läks takke - külalised olid teosest vaimustuses, mis kõige konkreetsemal kujul väljendus meie ja BIS-i vahel samal õhtul allakirjutatud lepingus.

Sama kontserdi eel ja ajal saime ka ise kogemusi juurde, neist kõige rohkem koori ja orkestri paigutamise osas. Mullusuvine lava 2 meetri võrra laiendamine on end kindlasti õigus-tanud, ja seda mitte ainult "Joonase" puhuks. Suvised ettekande ajal peaksid lavale mahtuma ka istmed koorilauljatele, sest üle kahe tunni laval seista on füüsiliselt äärmiselt kurnav. Muide, kõigis kontserdireisi saalides on koori jaoks istumis-võimalused olemas.

Robert von Bahri huvitas väga saali akustika, nii publikuga kui ilma. Plaadi salvestamiseks on juunis ette nähtud neli päeva, mis pole just pikk aeg, ning seetõttu on tõenäoliselt vajalik salvestada ka päevasel ajal, kui liiklus ümber "Estonia" maja kihamas. Mullu suvel paigaldatud saali otsaakende uued katted on nii tõhusad, et tavaline päevane liiklusrüütu võib halvimal juhul häirida vaid piano-kohtades.

"JONASE" FILOSOOFILISEST MÕTTEST

Teie projekti pealisülesandeks on nimetatud Euroopale tõestamist, et Tobiase suurteos kuulub Euroopa muusikakultuuri klassikasse. Kas seate endale veel mingeid tähtsaid sihte?

Kahtlemata on hea muusika propageerimine õilis ja tänuväärne tegevus, kuid "Joonase" puhul on asi

Harjumaalt

* 22. aprillil avati kohalike taidlejate kontserdiga pärast mitmeaastast vaheaega **Oru rahvamaja**. Ühtlasi tähistati kohaliku seltskonnategevuse 100. aastapäeva.

* Kuu lõpul pidasid Harjumaal harrastusorkestrite pasunapoisid ühiskontserdiga **Kuusalus** sealse puhkpilliorkestri 125. aastapäeva.

Järvamaalt

* 22. aprillil tähistas Paide meeskoor (dir. Varje Vürst) kontserdiga oma 70. aastapäeva.

* 23. aprillil anti kätte Järvamaa kultuuripreemiad. Muusikuist said selle türilannad Silja Avik ja Tea Saari (mudilaskoori juhendamise eest) ja Oisu rahvamaja kapell.

Pärnumaalt

J.Koppeli foto

* Kuuvahetusel tähistati Kurgjal "Linnutaja" dirigendi ja Vändra koorijuhi **Helgi Sildeveri** juubelit. Esinenud Vändra meeskoor pärjas juubilari. Kurgja talu rehetoas lasti lehmapiimal ja karaskil hea maitsta. 1. aprillil

avaldas "Pärnu Postimees" H. Sildeverist pikema kirjutise.

* Eesti Kontserdi organiseeritud kontsertidest korrati Pärnu Raekojas Kuldar Singile pühendatud mälestusõhtut. Seal toimus ka kontsert sarjas "Festum Finnicum".

* 8. aprillil andis **Pärnu Linnaorkester** Loit Lepalaane juhatusel selle hooaja 9. kontserdi. Lihavõttepühade puhul mängiti Fauré Reekviemi. Oreli-partii oli Tõnu Reinult. Osales kammerkoor "Ave Canto", solistid Malle Raid ja Villu Valdmaa. Kaks päeva varem oli **Villu Valdma** laulnud L. Lapini installatsiooni "Eesti Mets" ülespanekul Chaplini keskus, klaveril Martti Raide. Publiku jaoks tõlgiti võõrkeelsete laulude sisu eesti keelde.

* 8. aprillil oli Tali seltsimajas vokaalansambli tegevustel teemal "Oi külad, oi kõrtsid". Esines 6 Pärnumaa ansambli. Rändauhinna — suure helihargi — sai Treimani ansambel, kes organiseerib analoogilise ürituse tuleval aastal.

* 18. aprillil andis Vanalinna põhikoolis kontserdi lastekoor "Cigale de Lyon" Prantsusmaalt, kellega Pärnu lastekooril olid tekkinud sõprussidemed mullusel sõidul Lääne-Euroopasse. Koor esines ka Moskvas, St. Peterburis ja Helsingis.

* 22. aprillil olid "Mai" kultuuri-keskuses 8. Pärnu kantripäevad, kohal "Justament", "Untsakad" jt. Lasteüritus oli Vallikäärus.

* **Pärnu poistekoor** tähistas 26. aprillil kontserdiga oma 10. aastapäeva. Dirigeeris Maimu Muttik.

* 29. aprillil esitas Siimani majas gospelmuusikat *Jubilance Singers & Orchestra*. Kanadast.

Raplamaalt

* 29. aprillil Rapla Rahva Majas korraldatud volbriöö peo puhastulu läheb **maakonna laululava** ehitamiseks Rapla Tammemäele. Märjamaal aga astuti aprilli lõpul juua laululava ehitama.

Saaremaalt

* **Orissaares** toimusid koolinoorte maakondlikud kultuuri-päevad. Kohaliku muusikakooli kontserdiga tähistati ühtlasi

vallavanema sünnipäeva ning muusikakooli õpetajad Helle Jantson (klaver), Riina Juul (viulil) ja tema õpilane Heidi Tamm esitasid Bach'i ja Chopini teoseid. Tutvustati ka heliloojate elulugusid.

Tartumaalt

* 11. aprillil esines TÜ aulas kammerkoor "Arsis" Inglise külalisdirigendi Timothy Brown'i juhtimisel. Esitati läbilõige inglise muusikast hilisrenessansist nüüdisajani.

* 12. aprillil mängis TÜ aulas Tallinna Muusikakooli keelpilli-orkester Toivo Peaske juhatusel eesti heliloojate teoseid ja maailmaklassikat.

* 22. aprillil tähistas Tartu tuletõrjeorkester kontserdiga oma 100. aastapäeva. Orkestris on ainult keskealised ja vanad pillimehed.

* Kuu lõpul olid Tartus järjekordsed **metsasarvapäevad**. Eesti Kontserdi kavades korrati Tartu Ülikooli aulas "Brandenburgi kontserte" ja Inglise Poistekoori kava. Ka mängis L. Väinmaa seal A. Schnittke sonaate.

Valgamaalt

* 2. aprillil oli Valga kultuurimajas maakonna rahvantsijate ja **rahvamuusikute pidu**. Esines 3 rahvapilli-ansambli.

Viljandimaalt

* Kuu algul tähistasid kontserdiga oma aastapäevi naisansambel "Rukkirääk" (25 a.) ja "Rukkilill" (10 a.). Kontserdi andsid ka Viljandi meeskoor "Sakala" ja Eesti Rahvusraamatukogu naiskoor.

* 7. aprillil laulsid Olustvere lossis Viljandi kammerkoor ja Viljandi Kultuurikolledži kammerkoor. Kaks nädalat hiljem tähistas seal kontserdiga oma 95. sünnipäeva kohalik segakoor "Lehola".

* 21. aprillil oli Jaani kirikus kontsert-jumalateenistus **kandlemuusikaga**.

* 22. aprillil korraldasid Viljandi Kultuurikolledži rahvamuusika eriala tudengid tõrvikute ja torupillidega **jüripäevarongkäigu** läbi linna.

Ida-Virumaalt

* 20. aprillil esitas Imbi Kuus Jõhvi teatrimajas romantilist viiulimuusikat, klaveril Nata-Ly Sakkos.

* 22. aprillil andsid Jõhvi kirikus kontserdi Kohtla-Järve kultuurihoone naiskoor "Kaja" koos oma külalistega Lätist - Kurzeme rajooni meeskooriga "Ansekliis".

* 29. aprillil Jõhvi Kultuuri-keskuses toimunud kevadballi sisustasid "Vanemuise" teatri orkester ja solistid.

Lääne-Virumaalt

* "Duo Amabile" Soomest (Katarina Jämsa viiulil ja Sinikka Holma klaveril) mängis 20. aprillil Tapa kultuurikojas ja 22. aprillil Palmse lossis Mozarti, Beethoveni, Griegi ja Sibeliuse teoseid.

* 20. aprillil esitasid Eesti noored klaverikunstnikud Rakvere Kauri koolis F. Liszti loomingut.

Võrumaalt

* Kontserdiga eesti heliloojate laululoomingust tähistas Võru maakonna kõige vanem koor - **Kalepi segakoor** - oma asutamise 125. aastapäeva.

* 22. aprillil toimus kontsert "Estonia" hukkunute mälestuseks. Esinesid kollektiivid, mille liikmete omaksed olid ohvrite hulgas - puhkpilliorkester "Kungla" ja segakoor "Tervis". Kanti ette ka viimase juhi Ara Banderi uus mälestuslaul.

* **Vastseliina kammerkoor** (dir. T. Raud) esitas 23.-24. aprillil Soome Rauma ja Espoo kirikus U. Sisaski loomingut, trummi mängides osales ka helilooja ise. Mõned teosed kanti ette koos Rauma kammerkooriga, mida juhatab eestlane Guido Kriik, kellele hiljuti anti aasta-raumalase aunimetust. Soolo-osades esines meisterlikult tema abikaasa Aita Kriik. Põhiliselt sama kava esitati 28.-29. aprillil Vastseliinas. U. Sisask tutvustas seal ka tähistatava muusikat.

* 29. aprillil esinesid "Kandles" segakoor "Cantus" ja Võru meeskoor.

mitmetahulisem. Teoses peituv sõnum halastusest, teineteise-mõistmisest ja kurja kahetsemisest on ühinevale Euroopale tegelikult ju palju elulisem kui lihtsalt suursugune muusika. Piibli Joonase lugu on ju tegelikult eksinud ja oma saatust trotsiva inimese lugu, kes alles pärast kala kõhust pääsemist saab aru Jumala tahtest. Piitlikult öeldes - praegune Euroopa on nagu hukatusele vastu minev Niinive ja Eesti kui suure kala vangistusest pääsenud Joonas, kelle sõnum meeleparandusest võib eksinuid õigele teele juhatada.

Eesti ja ka Euroopa poliitikute hulgas see mõte vist eriti tuttav veel pole?

Poliitikud rajavad oma tegevuse (isiklike ambitsioonide kõrval) mineviku kogemustele ning sellele, millest räägivad sotsioloogid, statistikud, analüütikud, ühe sõnaga - peegeldajad. Ma olen sügavalt veendunud, et tõeline kunstnik ei peegelda, tema vaim on võimeline hoopiski maailma asjade arengukäiku - või saatust, või jumala tahet, kuidas soovite - kaugele ette nägema. See ei tähenda hoopiski, et kunstnikud peaksid maailma valitsema. Piisaks, kui neilt või nende loomingult keerulistel hetkedel nõugi küsida osataks.

Kas see mõte ainult muusika kaudu kuulajani jõuab? Kas pole vaja mingeid kommentaare kavalehel?

Tobias on oma teose mõtte väga selgelt väljendanud, ta pole piirdunud vaid Joonase looga, vaid kasutanud selleks tsitaate nii Vanast kui Uuest Testamendist. tekst jõuab kuulaja ette ka kavalehel trükituna, ning sellele, kes tahab mõista, peaks aitama. Lisaks on Einar Laigna sama teema lahtimõtestamiseks kirjutanud esse, mille me ka saksa ja inglise keelde tõlgime. Arvan, et võti on kõigepealt mõistatahtmises.

Küsitles
Herbert Vainu

Eri Klas Eestis

Aprilli keskpaigas viibis Eestis Eri Klas. 16. aprillil oli ta koos Igor Bezrodnyga EMAS, kus nad juhatasid EMA sümfoniaorkestrit ja said EMA audoktooreiks. Seejärel andis E. Klas Eesti Rahvuskultuuri Fondi esimehena üle muusikaaparatuuri komplektid Harju, Lääne, Põlva, Saare ja Võru maakonna keskraamatukogule ja TA Kirjandusmuuseumi Rahvaluule Arhiivile. See aparaat tuli AS-lt "Philips Eesti". USA ärimees George Soros osales Avatud Eesti Fondi 5. aastapäeva tähistamisel.

Eesti-Kontsert läheb Kagu-Eestisse

19. aprillil kirjutas Eesti Kontserdi asedirektor Aivar Mäe Võrus ja Põlvas alla koostöölepingule nende maakondadega - vastavalt koos Võru Kultuurkapitali tegevdiriectori Peeter Laursoni ja Põlva kultuurikeskuse direktori Heino Hiiesaluga. Nende kokkuleppe kohaselt organiseerib Eesti Kontsert tuleval hooajal (oktoober 1995 - aprill 1996) Võrus ja Põlvas Eesti tippmuusikakollektiivide (ERSO, EF kammerkoor, RAM, Eesti poistekoor), ansambli ja üksikesinejate (Vardo Rumessen, Ralf Taal, Urmas Vulp, Lauri Väinmaa jt.) kontserte. Väiksema-koosseisulised ansamblid esinevad ka Rāpinas. Koostöölepingule allakirjutamise eelpäeval esines "Hortus Musicus" A. Mustoneni juhatusel renessansist romantis-mini ulatuna kavaga Võrus, 19. aprillil Põlvas.

Andres Mustonen kontra tümps

Võrus viibides andis Andres Mustonen intervjuu ajalehele "Võrumaa Teataja". Ta ütles, et Eestimaa muusikaolu ei ole ühe linna keskne. Vastates küsimusele, kas ta on rikas inimene, ütles A. Mustonen, et on küll, kuna tal on rikkad ja andekad sõbrad, kes on elanud aastasadu tagasi, kuid kellega tal on täiesti otsene hingeline kontakt. "Need vaimsed väärtused, mida saab muusikast, ületavad kõik maised rikkused nii mitmekordselt, et siis tuleb ka maiselt ringilt kõik kergemini."

Disko kohta ütles Mustonen, et ükski muusikavool ei tohi olla ainuvalitsev ning täiendavale küsimusele "Kas diskotümps rikub muusikalist kuulmist?" vastates lisas: "Muidugi rikub ja väga sügavalt. Väga kaua peab endaga tegelema, kui sellest puhutuda."

Parimad Pipit

1. aprillil tähistati Eesti Rahvusraamatukogus Pipi sünnipäeva. Peeti 12 ettekannet, võistlesid 28 maakondadest ja linnadest väljavalitud Pipit. Parimaks tunnistati Haapsalu Wiedemanni kooli õpilane Annika Mihkelson, teine oli Saskia Undusk Kohtla-Järvelt.

Pärnus tehti "Laulukarusselli" eelvõistlusest tõeline pidu

Kui Pärnu maakonna- ja linnavoored edukamad laululapsed kogunesid "Mai" kultuurimajja, kus pidi selgitatama välja parimad, TV-laulukarussellile saadetavad, ootas neid üllatus. Lapsi tervitas karupöög Puhh, kes oli tulnud sinna oma sünnipäeva

pidama koos oma parima sõbra Notsuga. Sünnipäevapeole oli saabunud ka 25 Pipit Raplast - Thea Paluoja laulustuudiost, samuti oma maakonna laulustudio "Üks väike rõõm" (Kilingi-Nõmme).

Kui võistlused võisteldud, hakkas külaliste mammutkontserdi lõpus sünnipäevalaps Puhh nõudma kringlite kallale asumist. Lõpuks tegi Notsu piduliste aplausi saatel teatavaks ürituse toetajate nimed.

Parimad koolitaidlejad Saaremaa Ühishümnaasiumis

16. aprillil toimus Tallinnas Mustpeade Majas koolitaidluse lõppkontsert. Kultuuri- ja Haridusministeeriumi otsusega erinevate žanride üle-eestiliste ülevaltaste tulemuste alusel parimaks koolitaidluse kooliks tunnustati Saaremaa Ühishümnaasiumi taidlejad täitsid umbes kolmandiku kontserdi kavast. Esinejate hulgas olid poisteansambel "Varsakabi", tütarlaste-ansambel "Höbesõleke" jt.

Väheesitatud Buxtehude passiooni ettekanne Haapsalu toomkirikus

Jõulude ajal andsid pealinna artistid Haapsalu toomkirikus mitu kontserti. See traditsioon jätkus Suurel Reedel. Kontserdiorganisatsioon "Concerto Grosso" tõi Haapsallu Tallinna Vanalinna Barokkorkestri (dirigent Elmo Tiisvald) ning tuntud solistid Kaia Urbi, Valve Hepneri, Taniel Kirikali, Riho Redbäcki jt. Nad esitasid D. Buxtehude 7-osalise kantaaditsükli "Membra Jesu Nostris" - meditatsioon Ristilöödu pühadest liikmetest - jalgadest, põlvedest, küljest, rinnast jne. Käsikiri on pärit Stockholmi öukonnamuusika kogust ning kuni viimase ajani pole teost tervikuna ette kantud. Püüti jõuda võimalikult lähedale 17. sajandi passiooni ettekande traditsioonile.

Iseendal külas

Avinurme meeskoor pidas oma 12. sünnipäevapidu. Külas olid Väandra Jahimehed eesotsas Juhan Jäärapeaga, Kogre küla kalameeste koor (dirigent Kustas Kilu), "Eidapere eided", "Üksik Hulkuv Rügement" ja peened poisid kivilipsudes - kõik neile sobivalt riides ning laulsid-mängisid neile sobilikke laule. Tegelikult olid kõik esinejad sünnipäevalapsed ise. Ainult kohalik naiskoor laulis tervituslaulu. "Oli mõnus ja vahva... Kõigil oli hea meel, et meestelaul sai taas uue hoo sisse koori looja Viuu Toominga juhendamisel," lõpetab reportaazi sellest ettevõtmisest ajaleht "Põhjarannik".

Ideed öeldi olevat tähtsamad rahast

Valgas korraldatud kultuuriseminaril räägiti kujunenud olukorrast ja sellest väljatulemise teedest. Öeldi, et vaesunud inimesi ei suuda keegi panna tantsima ja laulma. Teisalt aga leiti, et töötud ja õnnetud inimesed tuleks kultuuri kaudu depressioonist välja tõmmata. Puudu pole mitte ainult rahast, vaid ka ideedest. Ei tohi joosta ummisjalu, vaid võtta endale aega mõtlemiseks. Kultuuritöötaja oskused on kaup, mida tuleb osata pakkuda. Tõstatati küsimus, kas tingimustes, kus 80% kultuurile mõeldud rahadest läheb majade

eksisteerimiseks, pole otstarbekas loobuda kultuurimajadest ning kanda kultuuritöö üle koolidesse, lasteasutustesse või koguni vallamajadesse.

Viljandlased aktiveerivad muusikasidemeid sakslastega

Aprilli keskpaigas oli Viljandis külas kaks sõpruskoori Saksamaalt - sõpruslinna Ahrensburgi noorte kammerkoor ja mullu "Sakala" meeskoori võõrustanud Hammi noortekoor "Cantate '96". Nad andsid nädalase vaheajaga kaks vaimuliku sisuga kontserti Viljandi Jaani kirikus, "Cantate '96" ka Halliste kirikus. 22. aprillil esines Jaani kirikus aga juba Tapiola kammerkoor Soomest.

Lapsed teevad muusikale

Märtsis töid Harjumaa Tabasalu keskkooli õpilased lavale muusikali "Saabastega kass" Ch. Perrault'sanimelise muinasjutu ainetel, lavastus ja muusika Merle ja Jaan Vaidlalt. Aprillis käidi sellega esinemas ka Hiiumaal. Sama maakonna Viimsi kooli õpilased ja õpetajad töid lavale Rodgersi "Heliseva muusika", orkestrandid sama kooli praegused ja endised õpilased. Tõstamaa lapsed Pärnumaalt mängivad muusikali "Pahareti lugu" eesti muinasjuttude ainetel. 15. aprillil etendas Haapsalu muusikakool oma "Kurja kuningatütart" Pärnus "Endla" teatris.

...ja põimivad draamalavastusi muusikaga

29. aprillist 1. maini Kuressaare Ühishümnaasiumis toimunud XIV üle-eestilisel kooliteatrite festivalil kõlas ka muusika mitmes etenduses. Muusikalise kujunduse eest premeeriti laureaadiks tulnud Rakvere Linnanoorte etendust "Nõbu Kelly". Teise laureaadiks tulnud näitetrupi - Haapsalu I Keskkooli lavastuses esinesid vaheldumisi koor ja näitlejad nagu antiikteatris. Visaduse preemia sai Marek Juus Viljandi Maagümnaasiumist selle eest, et ta Lutsu "Kevade" dramatiseringus oli õppinud selgeks akordionimängu.

Elektriküte ei riku oreli

Pärnu Eliisabeti kirikus on juba pool aastat kestnud remondi käigus paigaldatud ka keskküte. On avaldatud kartust, kas see mõjub oreli kvaliteedile. Orelihooldaja Kuno Jeerik arvab, et arutul kütmisel võivad oreliviled küll lõhki kuivada, kuid arukal kütmisel pole seda ohtu, kuna paigaldatav elektrisüsteem on kergesti reguleeritav. See töö peab aga olema raudselt orelihooldaja käes.

Kuno Jeerikul on oma töös suured kogemused. Kui ta oli Siberisse küüditatud, pani kohalik parteijuht Jegor Ligatšov isiklikult ta Tomskis sakslaste ehitatud oreli hooldajaks. 1991. a. Pärnu saabudes leidis ta, et Eliisabeti kiriku orel teeb "sea häält". Kui ta ise sai hooldajaks, pani ta oreli korda ning leiab, et see väga hästi ehitatud pill peab korraliku hoolduse puhul veel 50-60 aastat vastu. Ka loeb Jeerik Eliisabeti kiriku pneumaatilist oreli väga kõlavaks, unikaalseks Euroopas.

Ülestõusmispühadel esineti Soomes

Ülestõusmispühade ajal Tampere korraldatud Bach-festivalil esinesid 9. aprillil esimestena Eesti Filharmoonia Kammerkoor ja Tallinna Kammerorkester. Nad kandsid ette "Johannese passiooni". "Hortus Musicus" esitas kõik Brandenburgi kontserdid.

Pärdi festival Londonis

22. aprillil mai alguseni tähistati Londonis festivaliga Arvo Pärdi juubelit. 16 üritusel osalesid ka Inglismaa kuulsaimad orkestrid. Eestist löi kaasa EF kammerkoor. Tippkollektiivi oli kohal ka teistest Balti riikidest. Peale A. Pärdi mängiti ka teiste, põhiliselt Balti riikide heliloojate teoseid, Eestist R. Kangro, V. Tormise ja E.-Sv. Tüüri omi, neist osa esitettekannetena.

Pavarotti bronhiidid

Luciano Pavarotti pidi aprillis kahel korral laulma Londoni Covent Gardenis, kus algas 1963. a. tema maailmakuulsus. Tal oli raske tenoriroll Verdi "Maskiballis". Piletihind oli enneolematult kõrge - 267 naelsterlingi (ligi 4000 EEK). Laulja aga haigestus ning talle oli juba hangitud asendaja - Francisco Casanova Dominikaani Vabariigist. Maganud keskpäevani ja teinud hääleproovi, otsustas Pavarotti siiski lavale minna teatris, kus ta, nagu ta ise ütles, "on sündinud". Teise esinemise 28. aprillil jättis ta siiski ära, sõites kodumaale, Itaaliasse tervist parandama. Eelmüügist pileti ostnuile maksti osa raha tagasi.

Reuter-ETA

Dietrich Fischer-Dieskau taas stuudios, kuid uues rollis

Stuudio "Hyperion" veenis mullu pensionile jäänud Dietrich Fischer-Dieskau taas tööle tulema. Stuudios lindistatakse Schuberti laule, mille esitajana on Fischer-Dieskau end kuulsaks teinud. Nüüd esineb ta uues rollis — deklamaatorina. Schuberti sarjas "Kaunis möldrineiu" on mõned *liedid*, milles helilooja tahtel laul vaheldub sõnaga. Ning tenor Anthony Rolf Johnson laulab ja bariton D. Fischer-Dieskau etleb.

Classic-CD, 4/95

Mis meeldib saksa lastele süvamuusikast?

Hamburgi sotsioloog Renate Miller viis läbi sotsioloogilise küsitluse 9-22-aastaste laste ja noorte muusikaliste huvide kohta. Tugevalt domineeris levimuusika. Süvamuusikast eelistati Vivaldi "Suve", Orffi "Carmina buranat", Händeli "Halleluuja" ja Debussy "Merd".

"Musik und Bildung", 1/95

Händel - homoseksualist?

USA-s hakkab ilmuma sari raamatuid, mida reklaamitakse kui uut muusikoloogiat homoseks-

Tänavu tähistab oma 300. aastapäeva Brüsselis asuv Belgia ooper, mis prantsuse keeles kannab nime *Théâtre Royal de la Monnaie* (lühendatult *La Monnaie*) ja flaami keeles *Koninklijke Muntchouwburg* (lühendatult *De Munt*). Selle teatri algust dateeritakse tavaliselt 20. jaanuarist 1695, kui õukonnateatrisse lubati esmakordselt Lully ooperit vaatama tulla raha eest ka kodanlasi. Seitse kuud hiljem aga hävis Õukonnateatri hoone pommitamise läbi. Neli aastat hiljem sai valmis uus hoone Monnaie väljakul. Nii võib teatri juubelit pidada koguni kaks korda, 1995. ja 1999. a. Ja mõlemal korral koguni kahekordset juubelit, sest praeguse teatrimaja sisearhitektuur valmis

sualismist ja lesbismist. Esimeses raamatus on 12 artiklit, nende hulgas "Eros ja orientalism Britteni ooperites, "Kastraadid ja soolised erinevused", "Kas Georg Friedrich Händel oli homoseksualist?".

Diapason, 4/95

Tähed "Othellos"

Lihavõttepühade ajal Salzburgis ja Torinos toimunud Verdi "Othello" uuslavastust dirigeeris Claudio Abbado. Mauri osas esines Placido Domingo, Jagot mängis Ruggero Raimondi, Desdemona osa valmistasid ette Barbara Frittoli ja Angela Gheorghiu. Novembris esineb sama koosseis Berliinis. Abbado juhatab seal esmakordselt "Othellot".

"Poulenci sõbra" preemia

Ameerika muusikateadlane Michael Kaye sai "Poulenci sõbra" preemia. Kaye on avastanud Poulenci orkestratsiooni ja rekonstrueerinud tema versiooni Gounod' ooperist "La Colombe".

Seda varianti mängis *Théâtre*

suure tulekahju järel tänavu 140 aastat tagasi - 1855. a., uus hoone ise aga juba 1819. a., seega saab 1999. a. 180 aastat vanaks.

Teatril on huvitav ajalugu. 1830. a., kui Aubri "Portici tummas" mängiti kalurit ülestõusu, oli see tõukejõuks tõelisele revolutsioonile Brüsseli tänavail — maailma ajaloos üks väheseid näiteid poliitika ja teatritegemise otsesest seosest. La Monnaie tähtsus maailma teatriaaloos seostub aga XIX sajandi lõpu - XX sajandi algusega, kui mitmed tol ajal moodsad ooperitükid, näiteks Massenet' "Herodiade", mis Pariisis tagasi lükati, mängiti esmakordselt ära selle teatri laval.

Tänavust juubelit tähistab *La Monnaie* väga mitmekülgselt. Mängitakse maailma esimeste

Français de la Musique esmakordselt *Compiegne*'is mullu oktoobris.

Opera News, II/95

Mis saab Washingtoni Ooperiteatrist Placido Domingo juhtimisel?

1996. aastast asub Washingtoni Ooperiteatri kunstilise juhina (*artistic director*) tööle ooperistaar Placido Domingo. Praegu arutatakse, kas kuulus nimi tõstab teatri taset ja suurendab kuulajaskonda või on mõju hoopis vastupidine. Esijoones seetõttu, et P. Domingo on vähe kohal, kuna jätkab esinemisi mitmel pool maailmas. Ning kuidas mõjuvad teatri tulevikule tema lubadus tuua lavale rohkem oma kodumaist, hispaania muusikat ja noorendada lauljate koosseisu.

Arutatakse ka, millisteks kujunevad tema suhted äsja teatri peadirigendina (*musical director*) tööle asunud senise Norra Rahvusooperi ja Ida-Berliini Riigiooperi pea-

ooperite hulka loetavat (mõned peavad seda koguni esimeseks) Monteverdi "Orfeust", toimub sümfooniakontsert, kus Donald Barenboim esitab solistina Brahmsi II Klaverikontserdi, ning kantakse ette ka üpris modernseid muusikateoseid (Pierre Boulez oma ansambliga *Inter-Contemporain*).

Saksa ajakiri "Opernwelt", kes sellest kõigest üksikasjalikult pajatab, lisab, et teatri praegustel juhtidel on õnnestunud kõrge kunstilise taseme saavutamise kõrval viia ka kohaliku kodanluse teadvusse arusaamine teatri suurest kultuurpoliitilisest rollist. Seda seatakse eeskujuks neile Saksamaa linnadele, kus asuvad ka ooperiteatrid.

Opernwelt, 4/95

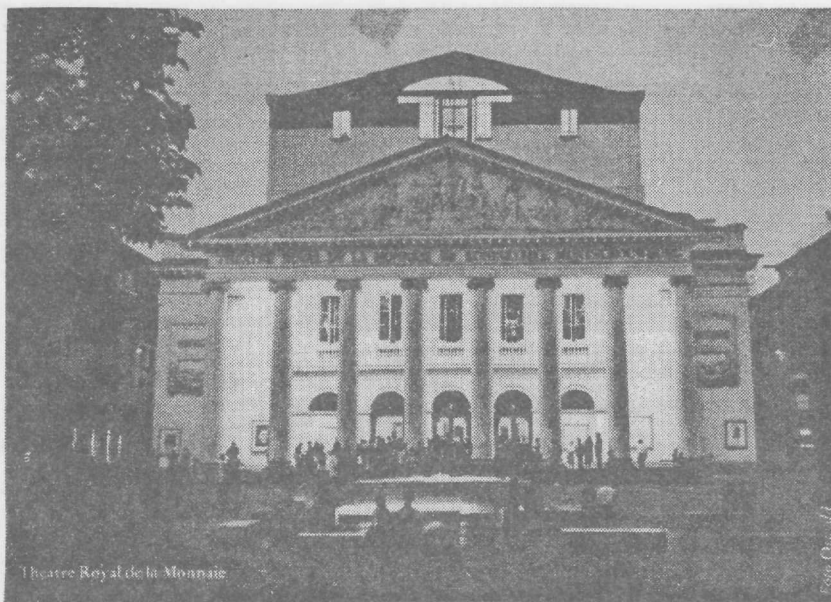
dirigendi Heinz Frickega, kes on hoopis teise koolkonna esindaja. Fricke lavastas Washingtonis hiilgavalt Mozarti "Figaro pulma" ja orkester on temaga väga rahul.

Reuter-ETA

Väntoreli säilitamiseks

Hollandis loodi ühiskondlik organisatsioon rahvuslike pillide - väntorelite - säilitamiseks. Nendel suurtel ja kohmakatel pillidel mängijad on ikka head jootraha saanud - on ju tegemist omamoodi tasase maa vana traditsiooniga. Lainjamatel tänavatel oleks neid raske edasitagasi liigutada. Kuid suureneva autodevoolu tekitatud müra on hakanud väntoreli helisid summutama ja mängijate jootraha vähenema. Nad müüvad oma pillid rikastele Ameerika turistidele ja lähevad üle teisele tööle. See on pannud muinsustraditsioonide austajaid hädakella lööma ning loodav ühing seab endale eesmärgiks selle tendentsi pidurdamise.

Reuter-ETA

Theatre Royal de la Monnaie

Photo: O. Kall

TOIMUS III VABARIIKLIK NOORTE KOORIJUHTIDE KONKURSS

Lugeda pakutav ei pretendeeri konkursi põhjalikule sisulisele analüüsile, ühena korraldajaist polnud kogu mahukat ettevõtmist võimalik tervikuna jälgida. Et publikuhuvi ja pressi kohalolek (õieti viimast polnudki) oli üllatavalt väike, siis on ehk oluline kõigepealt jäädvustada ja teadvustada konkursi toimumine.

Niisiis, iga viie aasta järel korraldatav konkurss oli 20.-23. aprillil '95. Osavõitjaid 15, nende vanus valdavalt 20-25 a., vanusevahemikus 30-35 a. osalejaid polnudki, miks, ei tea. Võrdluseks: 1985. a. konkursil 21 ja 1990. a. 15 võistlejat, vanuseline skaala kuni reglemendijärgse 35 aastani. Meenutagem ka tookordseid võitjaid: 1985 - J. Rent, A. Volmer, A. Heinapuu; 1990 - H. Surva, T. Vaask, O. Elts.

Seekordset võistlust osavõtjad olid valdavalt EMA koorijuhtimise eriala kasvandikud - 9 praegu õppivat tudengit, 3 varasemat üliõpilast, 2 osavõtjat koolimuurika erialalt ja 1 võistleja Pedagoogikaülikoolist.

Paljud koorimuusika asjatundjad on üksmeelselt hinnanud seekordset võistlust tasemelt kõrgeks. Selle tõdemusega tuleb ühineda - noorte koorijuhtide professionaalsus, muusikatundmine, maitse, töösus, vokaalivaldamine on viimastel aastatel tõesti muutunud. Sellega ei taha ma sugugi pisendada eelmiste konkursside edukate saavutusi - tänavusele jõukatsumisele oli iseloomulik **ühtlaselt** kõrge suutlikkus kõigi osavõtjate hulgas (varem erinesid tipud ja mitteedasijõudnud rohkem). Võiks lisada,

et potentsiaalset konkurentsi võinuksid lisada veel 5-7 senini edukalt töötanud noort koorijuhti, kes aga ei pidanud vajalikuks konkursil osaleda.

Konkurss oli liigendatud 2 voo: I voo: tööprotsess EMA koorijuhtimise kateedri segakooriga (M. Saare, C. Kreegi koorilaulud), II voo: avalik kontsert Eesti Rahvusmeeskoori (ulatuslikuma vormitunnustusega kooriteos saatega ja solistidega), Eesti Raadio Koori (a cappella, valdavalt klassika ja nüüdisaeg) ning koorijuhtimise kateedri segakoori osalusel (sama I voo: töös olnud Saar, Kreek).

Vastavalt reglemendile lubati II voo kuni 7 võistlejat, nendeks osutusid: P. Perens jun., H. Vestmann, O. Elts, L. Kaiv, M. Üleoja, M. Kütson, M. Turi.

Žürii komplekteerimine kujunes vaevaliseks ja sai lõpuks selline: esimees **Matti Hyökki** - Sibliuse Akadeemia õppejõud, Soome Rahvuskooperi peakoormeister. Liikmed: Andris Veismanis - kammerkoori "Sacrum" dirigent (Läti), Alo Põldmäe - helilooja, Harald Uibo - professor emeritus.

Žürii võinuks olla rahvusvahelisem ja suuremgi - kui oleks üritus olnud rohkem väärtustatud. Teiseks, meil tehtav oleks leidnud suurema kõlapinna ka väljaspool Eestit. Aga see on "oleks"! Kahetsusväärne, et žürii töötamiseks nõusoleku andnult ütles E. Nõgene viimsel hetkel ära.

Neljal päeval toimunud pingelise töö võttis žürii kokku nii: **I koht - Olari Elts, II koht - Mati Turi, III koht - Mihkel**

Kütson. Konkursi diplomandid: Mikk Üleoja, Hendrik Vestmann, Peeter Perens jun. ja Lilyan Kaiv.

Heliloojate Liidu eripreemia parima C. Kreegi interpretatsiooni eest sai M. Üleoja ("Meie err"); samalad eripreemia parima M. Saare interpretatsiooni eest anti M. Turile ("Mets kohiseb"), EMA eripreemia edukaimale noorele osavõtjale pälvis H. Vestmann.

Ka koorid andsid oma "lemmik-dirigendile" auhinna: M. Turile RAM-ilt ja KJ kateedri segakoorilt, M. Kütsonile Eesti Raadio koorilt.

Neil päevil sai kuulda head koorimuusikat heas väljatöötuses, muusikaliselt rikkas interpretatsioonis (M. Saar "Allik", F. Liszt - "Liberate me" - O. Elts; H. Lepnurm "Emakesel", M. Saar "Mets kohiseb" - M. Turi; E. Tubin - "Taganejate sõdurite laul", Bach - "Komm, Jesu, komm" - M. Kütson; C. Kreek - "Meie err", Offenbach - "Üliõpilaste koor" - M. Üleoja; E. Tubin - "Kaks saarlast" - H. Vestmann jpt.

Rõõmustab, et nähtaval-kuuldaval on uus põlvkond sootuks teises, avatumas keskkonnas õppinud-arenenud koorijuhte (võrreldes vanemate generatsioonidega), kes kujundavad eesti koorikultuuripilti.

Nii et kuuldused koorimuusika ja koorijuhtimise häabumisest on tugevasti liialdatud!

ANTS SOOTS,
korraldava toimkonna liige

KAKS KOOLINOORTE KONKURSSI PÄRNU MAIL

Aprilli viimasel nädalavahetusel oli Pärnumaal koolide naiskooride ja noorte puhkpilliorkestrite esimene üle-eestiline konkurss-festival.

A-kategoorias esines vaid 2 koori. Tallinna Jaani koguduse neidude koorist oli parem ja

näitas tõeliselt kõrget taset Tartu 7. Keskkooli naiskoor Lennart Jõela juhatusel. Parimaks kontsertmeistriks tunnustati sama koori saatja Ragne Jõgeva. B-kategoorias, kus esines 5 koori, tulid võitjaks neid Taebla gümnaasiumist Läänemaal.

Siimani majas toimunud noorte puhkpilliorkestrite konkursil mängis end võidule Tapa orkester Jüri Tüli juhtimisel. Järgnesid Lõuna-Eesti orkestrid - Põlvast ja Valgast.

V. LUUNJA

MIS ON TULEMAS?

noorteorkestrid. Kutselised esitavad 3, teised 2, ühendorkestrid 4 pala. Neist on ligi pool (6) eesti heliloojate kirjutatud. Iga pala juhatab ise dirigent, neist osa maakonnaorkestrite juhid.

Sama kehtib ka meeste- ja poistekooride kohta. Mehed esitavad 6 laulu, poisid 4, koos 3. Peaaegu kõik laulud on eesti meeskoori repertuaari kallafondist. Täiendavat informatsiooni saab Eesti Üldlaulupeo Direktsioonist (tel. 22/449262), Eesti Kooriühingust (tel. 22/449147), Eesti Meestelaulu Seltsist (tel. 22/681677), Ida-Viru Maavalitsusest (tel. 233/22112) ja Toila vallavalitsusest (tel. 233/95641).

Rockfestival Treffpunkt

... toimub 30. VI - 1. VII Haapsalu lossipargis. Eesti bändide kõrval esinevad külalised Rootsi. Ilmastikuülatuste vastu kindlustamiseks plaanitakse 2500 ruutmeetri suuruse kardinasteemil töötava varikute ehitamist.

Rahvusvaheline koorifestival "Pärnu '96"

...on 4.-7. juulini. Selle organiseerijad tahavad üritusele rahvusvahelist kõlapinda anda esijoones

kohalike Pärnu kooride (neid on veerandsada) välismaiste sõpruskooride kaasatõmbamise kaudu. Neile antakse võimalus esineda nii oma kui ühisprogrammidega klubides, kirikutes, parkides nii maal kui linnas. Esimese festivali õnnestumise korral tahetakse neid üritusi edaspidi korrata iga 2 aasta tagant.

Lähemat informatsiooni võib saada festivali sekretäriilt Aili Pärngilt Nikolai t. 8, tel. 244/40371.

Lõõtspilli võistumängimine Võrus

...leiab aset 7. juulil Võrus rahvusvahelise folkloorifestivali raames. Nii tähistatakse ka pillimeistri August Teppo 120. sünniaastapäeva. Peale võistlemise käiakse A. Teppo kodukohas.

Iga võistleja esitab kaks võimalikult erinevat pala. Hindamiskriteeriumideks on palade sisukus, muusikaline väljenduslikkus, intonatsiooni puhtus, kõla kvaliteet ja artistlikkus. Võitjaid autasustatakse tunnustuste ja mälestuseseemetega.

Registreerida Võru pk. 73 EE2710 või telefon 241/21367. Võistumängimise juhend on olemas maakondade ja linnade kultuuriosakonnas.

Tartu III puhkpillimuusika päevad

...leivad aset 19.-21. maini. Esimese päeva õhtul "Vanemuise" kontsertsaalis kell 20.00 algaval kontsertballil on head puhkpillimuusikat nii kuulamiseks kui tantsuks.

20. mail kell 11-16 on orkestrite kontsert Raekoja platsil (iga orkester mängib umbes 40 minutit), selle järele ühiskontsert. Kell 17-18 Tartu südalinnas toimuvale orkestrite paraadile järgneb pidu "Illegaardi" hoovis. Kell 23 mängib Tallinna Brass õemuusikat Raekoja platsil.

Pühapäeval jätkub orkestrite esinemine Raekoja platsil, Botaanikaaias ja "Illegaardi" hoovis. Hüva nõu jagab pillimeister Aare Nõmm.

Täpsem info Sirje Ginterilt tel. 27/434424 ja 475940, faks 475940.

Üle-eestiline puhkpillimuusika ja meestelaulu päev

...peetakse maha 17. juunil Ida-Virumaal Toilas. Rongkäik algab kell 15.00, kontsert kell 15.40. Puhkpilliorkestrid on jaotatud 3 kategooriasse: kutselised, kõrgema ja 1. kategooria ning

VOP juubelil (30 a.) 4. II 1995 Mustpeade Majas

7.-13. aprillini toimus 3. korda Itaalias kuurortlinnas Riva del Garda rahvusvaheline puhkpilliorkestrite konkurs. Esmakordselt võttis sellest osa ka orkester Eestist - Vabariiklik Orkestrijuhitide Puhkpilliorkester, ainukesena Baltikumist. Lätlased jäid rahapuudusel tulemata. Samal põhjusel oli Moskvat esindav "Propeller" kohal vaid pooles koosseisus.

Kokku oli 13 Euroopa riigist registreerunud 53 puhkpilliorkestrit. Nad olid jaotatud 5 kategooriasse: kõrgem (*eccellenza*), I, II, III, brassbändid. Meid oli paigutatud II kategooriasse, mis oli eriti arvukas - 19 orkestrit paljudest maadest.

Enne konkursil esinemist mängisime Riva del Gardast 5 km eemal asuvas väikelinnas Municipale di Arcos. Seal olid kavas ainult eesti heliloojate puhkpillidele kirjutatud või seatud teosed (F. Mandre, P. Raik, Ü. Raudmäe, R. Valgre). Igat lugu (kokku oli neid 7) juhatas ise dirigent (A. Avarand, T. Hiob, K. Küttaru, V. Loogna, H. Saade, N. Saar, M. Schmidt).

Selles suurepärase akustikaga suursuguses saalis kõlas orkester hästi. Kuulajateks olid põhiliselt turistid ja enne meid esinenud kahe väga heade pillide (ja muu tehnilise varustusega) Saksa orkestri liikmed. Saalile paistsime me meeldivat, nähtavasti ka meie lugude stiili

ja esituslaadi poolest. Käidi isegi küsimas meie palade partituure.

10. aprilli õhtul kell 20.45 kohaliku aja järgi - täpselt ettenähtud ajal - oli meie etteaste konkursil. Žürii oli 6-liikmeline, esimeheks Henk van Lijnchooten Hollandist - tuntud helilooja, kes on palju kirjutanud puhkpilliorkestritele. Kohal tuli olla 1,5 tundi varem - oli ette nähtud aeg häälestamiseks ja lahtimänguks, kuid mitte prooviks esinemissaalis. See oli täiesti kõlatu, matt - kõik, mis pillist välja tuli, oli kuulda. Kavas oli kolm lugu - "Polka de Paris", "Music for a Ceremony" ja 3-osaline "Juudi süit". Meie mängisime orkestri peadirigendi, G. Otsa nim. muusikakooli direktori Leho Muldre juhatusel. Esinemine läks normaalselt, kuigi oli väikesi apse.

Järgmisel päeval oli võimalus kuulda teisi, kõrgema kategooria orkestreid. *Eccellenza* kategoorias, kus esinesid suurekoosseisulised orkestrid tuli esikohale Itaalia 77-liikmeline *Orchestre d'harmonie du val d'Aoste* Lino Blanchodi juhtimisel. Seda orkestrit iseloomustasid kaunid tämbrid, täpselt juhatas dirigent ja täpselt teda ka jälgiti. Nad mängisid ka J. Roosti avamängu "Spartacus", väga rasket ja efektset lugu, mille autor istus žüriis. Preemiaks sai võitja 6 miljonit liiri (40 tuhat EEK) hinnaliste pillide ostuks.

Isiklikult pean aga parimaks (ja selline oli ka paljude konkursil osalejate arvamus) I kategoorias esikoha (5 miljonit liiri) võitnud 33-liikmelist Šveitsi orkestrit *Oberaargauer Brass Band*. Milline toonikultuur, milline tehnika, milline pp ja ff! Vapustav! Kas saab veel paremini mängida?

Hakkas silma, et pea kõigis orkestrites oli palju noori. Meie keskmine vanus oli üks kõrgemaid.

Kolmapäeva hilisõhtul pärast lõputseremooniat, milles marsisid ja mängisid mõned orkestrid, kuulutati konkursi tulemused välja. Diktor alustas igas grupis lõpust. Tuli paras aeg oma orkestri nime oodata, meie järel loeti ette veel 4 nime. Saim aru, et olime tulnud oma alagrupis viiendaks. Meile oli antud 78,22 punkti, võitnud Sloveenia orkestrile 88.

Oli põhjust rõõmustada. Ega rohkem võinud oodatagi orkestrilt, kes saab aastast ainult kaks korda kokku harjutada ja kus pea igal mängijal on eri firma (ja järelikult ka eri tämbriga) pill, pealegi mitte kõige kvaliteetsem. Iga orkestrijuhit aga teab, mis tähendab pillitämbrite kooskõla. Meie peadirigent oli teinud suurt tööd, et teha erineva tasemega muusikutest ühtse kõlaga orkester. Viies koht oma alagrupis oli märgiks, et meid aktsepteeritakse, et oleme õigel teel.

Rõõmustamiseks oli põhjust ka sellepärast, et saime kuulata väga paljude maade orkestreid. Oma kõrv on kuningas. Nii palju ja nii head puhkpillimuusikat polnud meist keegi varem kuulnud. See oli meile hea kool.

Konkursi muljetele lisab meeldivust nähtu. Teel Itaaliasse olime peaaegu terve päeva Viinis ja seal oli meie giidiks sealne Eesti Vabariigi suursaadik Toivo Tasa - endine pillimees, mänginud ansamblites "Toomapojad", "Rajakad" jm. Ta viis meid ka "kuulsuste surnuaiale", kuhu on maetud J. Brahms, J. Strauss jt., kuulsasse Viini metsa ja andis kõikjal omapoolseid kommentaare.

Eksootiline oli meie, põhjamaalaste jaoks konkursi koht Riva del Garda Põhja-Itaalias, samanimelise mägijärve kaldal ja on igast küljest ümbritsetud mägedest - kõrgeim tipp 2200 m üle merepinna. Unustamatu mulje jättis ka vabal päeval ettevõetud ekskursioon Veneetsiasse, mis asub Riva del Gardast ainult 180 km kaugusel.

Lõpuks tahaksin kogu orkestri nimel tänada meie noori bussijuhte Riivat Kilterit ja Andres Alekseviti (Antslast), kes Euroopa autobaanide rägastikus kenasti orienteerusid.

TÕNIS HIOB,
VOPi liige 1970. aastast

Kontserdikuu avas organist **Daniel Protsiouk** Peterburgist; meil varemgi esinenud noor kunstnik mängis valdavalt uut muusikat, keskseks tooseks oli tšehhi helilooja P. Ebeni suurejooneline "Pühapäevamuusika".

"Romantilise vokaalmuusika" õhtul tahtnuks küll saada teada, kes oli idee autor, sest programmi koostamine ja ülesehitus mängis siin esituse meisterlikkuse kõrval suurt rolli. Reaga Schubert-Mägi-Vihmand saavutati üllatavalt terviklik arengujoon, mis seostas tõsiromantilise perioodi kirglik-pateetilised laulud hõrgu tundesügavuse kaudu noore inimese kirka ja hingestatud eneseväljendusega. Alustaks just lõpust. 1994. a. valminud teosest "Hääl" sopranile, bassile, flöödile, klarnetile, kitarrile, tsellole ja klaverile, kus M. Vihmand käsitleb kõiki nimetatuid võrdsete partneritena viie poeedi sõnumite äärmiselt omapärasel edastamisel. Küllalt harva õnnestub eesti nüüdismuusika esmaettekandele nii jäägitult kaasa elada ja tunda selle lõppemisel kärsitult uuestikuulamissoovi.

E. Mägi laulud "Maarjasõnajalg", "Sõnarine", "Haikud", eriti "Tuul" ja "Kuis võiks magada" avanesid oma peenviimistluses ja väljenduselguses kuidagi eriti tunderikastena. Kui kaunitult kajastus muusikas rahvapärismuusika maarjasõnajala seostamine Jumalama nimega, kui kargelt avaldus armupalang võluvas romansis "Kuis võiksin..."!

Kontserdi esimesse poolde oli valitud F. Schuberti 13 vähemkuuldud laulu. Meloodilise ilmekuse ja kordumatu poolest on raske leida Schubertile võrdset helimeistrit. Laulude hingestatuses ilmneb geniaalne arusaamine inimhääle tämbrilis-dramaatilistest omadustest, neid on hea laulda. Pealegi liitis Schubert esimesena olustikulaulule psühholoogilist ja emotsionaalset fooni mitmeplaanistava instrumentaalse saate: hääl ja klaver moodustavad orgaanilise ühtsuse, klaveripartii viib kuulaja laulu meeleollu ja lõpetab järelmänguga muusikalise kujundi.

Lusa kontserdi läbiviijajaks olid sopran Kaia Urb, bass Allan Vurma ja pianist Ralf Taal, kaasa aitasid Mihkel Peäske (flööt), Meelis Vind (klarnet), Eva Metsamart (tsello), Heiki Mätlik (kitarr) ja dirigendina Elmo Tiisvald.

K. Urbil on ML veergudel tutvustatud kiidetud korduvalt. A. Vurma on samuti palju aastaid olnud EF Kammerkoori solistiks. Ta on lõpetanud 1990. a. Tallinna Konservatooriumi L. Tammeli õpilasena, olnud tegev nii vokaalsümfooniilistes suurvormides kui ka "Estonia" mitmes lavastuses ning võitnud veel õppeperioodil laureaadi tiitli M. Saare ja J. Medinši nim. lauljate konkursil.

Vokalistid olid Schuberti ja Mägi laulud jaganud omavahel karakteriprintsiibil: lüürilised K. Urbile, karaktersead, dramaatilisemad A. Vurmale. Juba hääleliigist sõltuvalt oli vokaalse paindlikkuse, kantileensuse ja

diaktsiooni valdkonnas eelisseisus K. Urb, tema esituses võlus vahenditus ja viimistletus, millega A. Vurmal raske võistelda. Ent kahtlemata oli temalgi väga häid saavutusi: Schuberti lauludes "Prometheus" ja "Voog", eriti aga Mägi "Haikudes". EMA üliõpilane R. Taal oli selle õhtu meeldiv avastus: kuigi hindame kõrgelt tema võidukaid konkursiesinemisi, poleks talt osanud oodata lisaks saatepartii sisulise kaalukusele nii perfektset ja paindlikku ansambliisust.

6. aprillil esinesid "Estonia" kontserdisaalis külalised Tartust: "Vanemuise sümfooniikud" olid selleks suurejooneliseks galaõhtuks valmistunud erilise hoolikusega, dirigent Endel Nõgene koostatud kavas oli nõudlikke ülesandeid nii orkestrile (G. Rossini avamäng ooperile "Itaallane Alziiris", G. Verdi avamäng ooperile "Saatus jõud") kui ka kuuele solistile - sopranile Eve Raudkivile, metsosopranile Vivian Kallastele, baritonidele Aare Saalile ja Jassi Zahharovile ning bassile Taisto Noorele.

Kontsert andis meeldiva ülevaate "Vanemuise" ooperijõudude praegusest tasemest ja teatri repertuaarist. Aariate kõrval kõlas ka mitmeid stseene-ansambleid; Verdi, Mozarti ja teiste seas said sõna ka E. Tubin ja E. Aav läbi oma ooperite "Reigi õpetaja", "Barbara von Tiesenhuse" ja "Vikerlased".

Järgmisel õhtul tähistas pianist **Taissa Filippova** oma esimest juubelit (sellest oli juttu üle-eelmises ML-i numbris) väga sisuka ja soliidse klaveriõhtuga Raekojas, mängides vaid klaveriliteratuuri põhiautorite F. Chopini ja F. Liszti teoseid.

8. aprillil jätkus Andes Mustoneni suurprojektide rida nelja **J. S. Bachi Brandenburgi kontserdi** esitusega. Nagu veebruaris barokipäevade aegu, olid nüüdki tegemises hortuslased, kontserdisaalis oli neil aga Raesaaliga võrreldes hulga rohkem õhku ja ruumi - pruugib vaid võrrelda taas lõppu jäetud 2. kontserdi kahte esitust! Kõik arenes toredas tõusujoones, oli tunda, kuidas mängijate tahe vormis sellest suurepärasest muusikalisest materjalist üha mõjusamat ja haaravat kunstielamust.

Kuulutus pealkirjaga "Ah, kaunid muinasrajad" kutsus kuulama **Hans Miihlbergi**, kes laulis 11. aprillil Valges saalis R. Schumanni "Poeedi armastust"; meenus kolme kuu tagune õhtu samas, kui Clara ja Robert Schumanni kirjavahetus kõlas võidu muusikaga nüüd juba manalamehe J. Viidingu suust, sest seekordki seostati heli sõnaga - H. Heine luulet luges Ago-Endrik Kerge.

Väga sümpaatselt toimis tõdemus, et tunnustatud ooperi- ja operetikangelane tähistas oma tähtsat sünnipäeva just (või ka) kammerkontserdiga. Ühe autori ja tema terviktsükli ettekanne on mõndapidi ehk ühesem ja selgepiirilisem, teistpidi aga helilooja kujunditesfääri

hoopis põhjalikumalt süüvimist nõudev ülesanne. H. Miihlbergi tõlgitus oli läbimõeldud, see moodustas usutava kaare õnnelikust armutundest üle dramaatilise kulminatsiooni valusa leppimiseni. Mehist traagikat täis "Ei kaeba ma" ja "Ma nutsin unes" olid vast õhtu kõitvaimad hetked, kuid tabavad karakterid kandsid ka "On viiuleid, flööte kuulda", "See oli imeline mai" ja mõnda teistki laulu. Kohatine muusikaline peentöö andis tunnistust H. Miihlbergi heast nüansseerimisoskusest, kuid vahel tahtnuks väikeste vokaalsete "mõteldõikude" asemel kuulda ühte ulatuslikumat kantileenset "poognatõmmet".

Oma partneri Helin Kapteniga oli laulja töötanud välja laitmatu ansambli, kus klaveripartii ilmekus ja iseseisvus täiendas maksimaalselt tsükli sisulist külge. A.-E. Kerge etlemine ähmastus küll kohati saali liigse akustikaga, kuid rikastas kahtlemata Heine-Schumanni ühisloomingu nautimist.

Ülestõusmispühade esimese kajastuse pakkus Jostein Aarvik, "Katedraali kaja" sarjas 6. kontserdil. 20. sajandi passioonimuusikat koorile ja orkestrile esitasid kammerkoor Olari Eltsi juhatusel ja solistid Meeli Tammu, Riina Airene, Mati Turi, Ain Anger ning Merje Hallik (viul) ja Andres Siitan (oboe). See oli omapärane dramaturgiline kompositsioon prantsuse ja saksa (Dupré, Tournemire, Reger) passiooniloomingust ja viis kuulaja aegsasti hardasse kannatamisaja meeleollu.

Vaikselt neljapäeval kogunesid "Estonia" lavale Andres Mustoneni ette ERSO, Estonia Seltsi Segakoor, Oratooriumikoor ja Eesti Poistekoor ning solistid Heikki Rainio, Jorma Hynninen, Anna-Kristiina Kaapolaa, Mikael Bellini, Carl Unander Scharin, Sven-Anders Bengtsson ja Jaan Arder.

J. S. Bachi "Matthäus-Passion'i" ebatavaliselt suure esituskoosseisu - kaks koori kõrvu ja poolitatud orkester vastakuti - kanda on dialogoos Siioni ja Usklike vahel: Siioni Tütar asub otseku pealtnäijana sündmuste keskel, Vaga Hing aga püüab eemalolevana mõista toimuvat. Matteuse evangeeliumi põhjal loodud Passiooni peetakse õigustatult Bachi peateoseks, kolm tundi vahelduvad koorid retsitatiivide ja aariatega, andes edasi Jeesuse kannatamise ja ristilöömise loo teoloogilise ja muusikalise kontsentraadi. Teose kulminatsiooniks on Jeesuse surmamõistmine ülempreestrite ja nende poolt ülesässitatud rahva otsusel: koori õudustsisendavad karjed "Laske ta risti puua!" ja sellele järgnev katarsisena mõjuv flöödisoologo aaria: "Armastusest sureb mu Lunastaja".

Pole kerge lahata erapooletult esituse "näitajaid", sest Bachi geniaalne täiuslikkus lummab nii või teisiti, pealegi on iga elav esitus milleski kordumatu ja sisaldab endas eeskätt dirigendist lähituvat nägemust, mis ei pruugi kattuda

isegi sama seltskonna järgmise Passiooni-esitusega. A. Mustonen suhtub Bach'i kaugeltki mitte kui vaid barokiajastu heliloojasse, tema jaoks on Bach lausa meie kaasaegne ja sellisena ta tema loomingut ka tõlgitseb. Kui Mustoneni laad mõnele ei sobi, tuleb vist süüdistada ennast, näiteks konservatiivsusel... Siiski panid mõtlema S.-A. Bengtssoni tempoga kimpujäämine ja veel mõned momendid, kus hoogne liikumine läks liiale. See-eest mõjus viimaste kooride rahu ja keskendumine kõige eelneva taustal väbastava leppimusega.

Tahaks väljendada erilist vaimustust kontratenor M. Bellini aadressil, kes ei hämmastanud mitte ainult oma erandliku häälevärviga, vaid ka läbimõeldult kauni tõlgitsusega; ta õhutas isegi omaette tagasihoidlikumalt laulnud sopran A.-K. Kaapolaat endaga duetis tegutsema hoopis ilmekamalt.

18. aprillil mängis Raekojas eesti muusikaajaloo põhjaliku uurijana on Rumessen teinud hindamatut tööd paljude helitööde avastamisel, redigeerimisel ja kirjastamisel; seegi kord tuli päevavalgele "uudisteos" - Finaal R. Tobiase sonaadist (1897). Selle kõrval mängis pianist veel teisigi Tobiase töid, E. Tubinalt aga 4 prelüüdi ja Sonaadi nr. 2.

Rochesteri katedraali asutas 604. a. Püha Augustine; selle praegune hoone talletab 11. sajandi lõpul ehitatu sambaid ja lööve; **poistekoor** on selles pühakojas laulnud aga 17. sajandist saadik. Kooripoisid saavad õpetust Kuninglikus Koolis, mille programmi kuulub nädalas 20 tundi laulmist, küll harjutustel, küll jumalateenistustel.

Eestisse tudli koos Roger Sayeriga, kes alustas ise samuti kooripoisina ning õppis orelit Kuninglikus Muusikakolledžis ja St. Pauli katedraalis. Nüüd on ta ühteaegu Rochesteri katedraali organist, koorijuht ja muusikadirektor.

Peale paari erandi oli kogu kava täidetud inglise ja iiri heliloojate muusikaga; kui H. Purcell ja W. Byrdi nimi kohe ilusaid muusikakogemusi meenusid, siis teiste puhul oli enamasti tegemist esmamuljetega. Kuigi iirlast Ch. Stanfordin (1852-1924) peetakse rahvapärismi rakendunult hästi kirjutavaks komponistiksi, ei hoolita suurt tema eklektilistest töödest - siiski olid viimasesse liiki kuuluvad "For 10 raise up" ja "Jubilate in C" põnevusega kuulatavad. Ka päris kaasaegsete B. Rose'i ja B. Kelly lauludes oli loovust, mis köitis, olgu siis kas koori ja saate huvitava paralleelsuse, harjumuspärase intonatsioonide koosmõju või muuga.

Oma poistekoori(de)ga harjunud eestlasi oli Rochesteri kooril paraku raske üles kütta: kenad häälekesed, kui tuli sooleerida, aga ühislaulmisel mitmeti harali. Peaaegu pidev orelisaade (a capella lauldi vaid mõni üksik laul) manas kujutlusse pigem jumalateenistuse kui akadeemilise koorikontserdi. Kummatigi andis üritus meelde jääva pil-

di Inglismaa iidse katedraali laulukultuurist. Õhtu kõige eredam hetk seostus A. Kruusimäe "Laudate Dominum" esiettekandega. Liigutava tähelepanuavaldusena eesti muusikale pöördus Rochesteri Poistekoor juba mullu sügisel EHLiidu ja EMA poole ettepanekuga kirjutada vaimulik kooriteos. Kolmest Inglismaale saadetud üliõpilastööst valitigi välja A. Kruusimäe oma. See oli asjalik ja sobis täpselt kava konteksti.

Koorile puhkust andnud orelisoolod demonstreerisid nii R. Sayeri kui ka pidevalt saatja funktsiooni täitnud William Whiteheadi väga tublisid tehnilisi ja tõlgenduslikke võimeid. Noor Whitehead on tõsiselt huvitatud Eestimaa orelitest ja lubas peatselt tulla neid uurima.

Teist aastat korraldatud **Festum Finnicum** kajastus Tallinnas küllaltki napilt - avakontsert oli Tartus ja Viljandis, kammerkontserdid Tartus ja Narvas, pealinlastele jäi Maratonkontsert ja J. Hynnineni sooloõhtu Raekojas.

Mustpeade Maja Valgesse saali kogunes vähe huvilisi, üheks põhjuseks vist imeilus kevadilm ja varajane algus. Ent piinlik oli kummatigi. Nagu mullu, nii avas tänavugi kontserdi trompeisti Aki Välimäki, mängides koos festivali kunstilise juhi Folke Gräsbeckiga P. Hindemithi sonaadi. Tehniliselt ja muusikaliselt väga nõudliku teose esitas A. Välimäki märkimisväärse üleolekuga, tema instrument kõlas eriti kaunilt meelilistes lõikudes.

Järgmine tund pühendati soome muusikale. J. Kaipainen ja J. Tiensuu kitarrilpalades tõi Timo Korhonen neisse kätetud vaiksed meeleolud esile vast pisut liialdatudki keskendumisega: pausid üksikute õrnade helide vahel raskendasid terviku tajumist. Kaipainen "Tenebrae" võimaldas kitarristil rakendada ka virtuossemat pillikäsitlust ja mitmekesiseid efektvõtteid.

K. Saariaho ekspressiivsele ja värvikale "Jing'ile" lisas võlu lauljast ja tšellistist abielupaari Marjatta ja Tero Airase võrratu ansambel. Asi läks veelgi põnevamaks J. Linkola "Between two Stages I" aegu, kui nendega liitus pianist F. Gräsbeck. Tegu oli kahtlemata äärmiselt omapäraselt ülesehitatud helitööga, kus tekstiks fantaasiakeel ja väljendusvahendeiks tavapärasemate kõrval põnevad vokaalsed finessid.

"Tapiola kajas" laulis kammerkoor Juha Kuivaneni dirigeerimisel 4 suuremat teost, millest enim tähelepanu äratas T. Jennefelti I osa tüklist "Kolm sekventsi"; siingi oli aluseks ladinasugemetega pseudokeel, kusjuures sõna ja muusika ühitamisel oli ilmselt lähitud minimalismile omastest võtetest.

Selle aasta veebruaris toimus Helsingis Kammerkoorinädalal M. Sisaski "Üldiste loomissõnade" esiettekanne; töö oli tellitud Tapiola Kammerkoorilt ja püüdis see valada muusikasse katkendeid "Kalevala" esimesest runost, kasutades muusikalise alusena soome ja eesti rahvamuusikale omaseid into-

natsioonide arendusprintsipiina samast pärit kordamisvõtteid.

"Hispaania tunnil" saadi keni elamu, sest M. Airase märglevalt nõtkete tõlgituslaad leidis M. de Falla "Hispaania süidis" ohtralt rakendusvõimalusi ja moodustas koos F. Gräsbeckiga tempera-mentse saatega ilusa terviku.

Ka T. Korhonen, väljapaistev virtuos, kes võitis juba 17-aastasena esikoha Müncheni konkursil ja oli esimene eurooplane, kellele omistati Havannas auhind ladina-ameerika meloodia parima tõlgenduse eest, sai nüüd I. Albénize hoogsate lugude läbi hoopis avarama väljundi oma tehnilisele ja tõlgituslikule meisterlikkusele.

"Maratonkontserdi" lõpetas kuulus "Kvartett aegade lõpust", mille O. Messiaen pani noodipaberile sõjavangilaagris Stalag VIIIA Görlitzis. Ka esimesi esinejaid hoiti kinni samas barakis, kuulama kogunes aga 5000 lõpmatult mõistvat ja tänuhulku kaasvangi.

Sooja vastuvõtu leidnud ettekanne viitas mitte üksi Peep Lassmanni "heale läbisaamisele" Messiaeni kujunditesfääriga, vaid ka viuldaja John Storgårdsi, Kari Kriikku ja tšellisti Lea Pekkala süvenemisele sellesse ja ainulaadsele helikeelde. Hästi õnnestunud tõlgitusest väärivad esiletõstmist klarnetisoolo "Lindude kuristikus" ja tšello-klaveri duett "Ülistuses igavikule Jeesuses".

"Festum Finnicumile" pani punkti **Jorma Hynnineni** soolokontsert Raekojas, kus soome hiilgavaima rahvusvahelise karjääriga ooperisolist laulis R. V. Williamsi ja G. Mahleri tsükleid ning kodumaiste autorite J. Sibeliuse, T. Kuula ja O. Merikanto laule.

Järgmise festivali korraldamise eel tuleks põhjalikumalt läbi mõelda ürituste kava ja nende reklaamimine, sest põhjanaabrite helikunst väärub küll hulga suuremat austust, kui talle sai seekord osaks.

Aprilli kontserdielu vääristas veel üks suur ettevõtmine: 27. aprillil kanti ERSO, Estonia Teatri koori ja solistide Marina Lapina (Moskva), Gianfranco Checheletti (Itaalia), Georgi Selesnevi (St. Peterburg), Pille Lille, Rostislav Gurjevi ja Tarmo Silla poolt Arvo Volmeri dirigeerimisel ette **G. Puccini "Turandot"**.

Pärast 1939. aastat pole seda keerulist ooperit Eestis lavastatud, ilmselt põhjusel, et lavateose suurtele spetsiifilistele nõudmistele pole olnud "väärilist vokaalset katet". Tuleb kahtlemata tunnustada A. Volmeri soovi lasta Puccini viimasel ja võimsaimal ooperil armastuse jõust muinasaja Hiinas vähemalt kõlada kolme asjatundjast välissolisti abiga.

"Turandoti" muusika on tõepoolest erakordse väljendusjõuga, see pole säilitatud numbritesse, vaid voolab ühtse ja traagilise jõena. Ehk õnnestub meil kunagi Turandotti, Liud ja teisi eksootilisi tegelasi näha laval ka tegutsemas!

Kahe kultuuri piiril

Kohtla-Järve linna kultuuriameti juhataja ENE-EHA URBALA: Praegu on kultuuritööd raske teha rahapuuduse tõttu. Mina leian, et kõigepealt peame me leidma teed, kuidas teised inimesed, v. a. kultuuritöötajad, mõistaksid kultuuri vajalikkust. Siis tuleb ka raha.

Me peame minema minema majandusinimeste juurde ja neile selgeks tegema, kui tähtis on kultuur ka majanduse seisukohast. Kui inimesel pole kultuurilisi vajadusi, siis pole temast ka töötajat, siis on ta nina ainult viltu viina poole. Siin inertsi ületamine meenutab mõneti veetiljade kukkumist kivile. Aga see on investering, mis end tulevikus tasub mitmekordselt. Seda hoolimata isegi praegusest väga ebamäärasest olukorrast, kui Toompeal pole suudetud selget seisukohta võtta Kohtla-Järve, tema tööstuse ja elanikkonna perspektiivide suhtes.

Kuidas seda eesmärki saavutada?

Tegime esmakordselt Kohtla-Järve ajaloo aastalõpuballi. Linnavolikogu esimees kutsus sinna oma allkirjaga linna juhtivaid ja mõjukamaid inimesi. Nii oli lugu ka uue aasta alguse kontserdiga, kuhu kutsuja oli linnapea. Osa pileteid oli ka müügil.

Esinesid Estonia Teatri näitlejad, steptantsurühm, meie oma kutseline Kohtla-Järve Linnaorkester. Oli pidulik, kena, kultuurne. Volikogu esimees, keda pidime varem veenma seda üritust läbi viima, ütles nüüd, et naised on talle selgeks teinud, milleks on see vajalik - volikogu maine tõstmiseks. Kavatsime selle muuta traditsiooniks.

Ka kultuuriosakonna töötajatele on sellest juba kasu olnud. Läksin seejärel ühe aastavahetusüritustel olnud asutuse juhataja juurde, palusin ühele kollektiivile abi. Sain, lubati ka edaspidi.

Kohtla-Järve kultuurielu renomeed hoiab praegu esihoones meie palgaline linnaorkester. Tal on ka välisspetsialistide

KOHTLA-JÄRVE

arvates kõrge kunstiline tase: osa mehi on seal muusikalise kõrgharidusega. Teda komplekteerides praakisime välja need headki pillimängijad, kellel on viinaviga küljes. Tahame puhkpilliorkestri juurde saada ka vokaalsoliste. Selleks korraldame konkursi "Viru laul 95".

Nüüd, kui puhkpilliorkestril on n.-õ. jalad maas, saame hakata tõsiselt tegelema teiste taidluskollektiividega - naiskooriga, laste taidlusringide toetamisega jne.

Rahvas on jälle hakanud kultuuri- ja rahvamajades käima. Siis, kui majandusšokk algas, olid inimesed nagu puuga pähe saanud, ei tulnud kodunt välja. Vahepeal oli 500 kohaga tühjas kultuurihoones päris nukker istuda, kui üritusele on tulnud vaid paarkümmend inimest. Nüüd, kui amfiteater on küll vaid hõredalt täis, on juba päris hea olla. Aga kahjuks on nii, et inimesed lähevad kultuuri juurest eemale hulgi, tagasi tulevad aga ühekaupa ning kultuuritöötaja ranga töö tulemusel.

Asi on hakanud liikuma ka Sompas, kus klubihooone oli kaua aega remondis. Rahvas polnud enam harjunud seal käima. Ei saanud inimesi sinna tagasi ka paar uut juhatajat, kes asja tõsiselt ei võtnud. Siis tuli särtsakas, korralikult ka eesti keelt valdav venelanna... Otsustas ta alustada käsitöönäitusest. Käis mõned, peamiselt eesti pered kolm korda läbi, veenis. Enne avamist tegi veel kõvasti reklaami, avamisele kutsus esinema muusikakooli õpilasi. Kohaletulnuile anti lilli. Inimestele oli see meeldiv üllatus, nad said kohmetusest üle, muutusid jutukaks. Kolme tunni pärast tahtis ta üritust lõpetada, ei saanud aga kuidagi naiste jutuhoogu pidama. Ka venelannad olid tulnud eestlannade käsitööüritust vaatama ja sekkusid juttu. Järgmine kord oli juba lihtsam. Nüüd on Sompas õpitud linnaorkestrit vaat et paremini ära kasutama kui keskuses. Inimesed on harjunud Sompas klubis käima, eriti perepäevadel. Neid korraldatakse sageli ka muudes kultuuriasutustes.

Seal on loenguid, sõnalis-muusikalisi põimikuid, milles esinevad lapsed, need kutsuvad vanemaid ka kohale. Perepäevad on tasuta ettevõtmised. Kaudselt me muidugi raha saame selle arvelt, mis inimesed seal ära kulutavad ostudeks, eriti laste jaoks.

Põhiliselt hangime me tasuta perepäevade jaoks finantse diskoõhtute arvelt. Kultuuritöötajate jaoks pole noorte diskoõhtud muidugi populaarsed - kuidas ruumid pärast seda välja näevad! Ja tümps kurdistab kõrvu. Mõned kultuuritöötajad üldse loobuvad neist. Aga diskod toovad raha sisse. Ja nad on ka noortele enda väljaelamise võimaluseks. Las ta rähkleb parem diskol kui tänaval end väsinuks ja saab sellest rahuldust.

Püüame ka diskode taset tõsta. Oleme kutsunud üle Eesti mainekaid diskoreid. Nad tutvustavad ka Eesti levimusiikat.

Peale Sompas saab taidlus ka teistes väiksemates keskustes jalad alla. Oru väikeses alevis on nüüd jälle oma lauluansambel. M. Mägi, kes varem teenis oma lubatud pensionilisa muusikakoolis, saab nüüd sama raha kätte ansambli juhatades.

Ahtme venekeelses kollektiivis on juba pikka aega tugev töö lastega. Käisin hiljuti vaatamas, sain elamuse. Neil on muusikapõimik "Unenägude maa", etendatakse muinasjutte unenägude vormis, lapsed saavad väikesi auhindu, teevad innuga ja toovad vanemaid vaatama. Siis on saal pungil täis, kõik ei mahugi sisse, pahandatakse. Aga ringijuhutab: ma ei saa saali täis panna, peab mänguruumi ka jätma.

Varem tegutses Vene lütseumi juures vene lastekoor "Rukkilill". Dirigendi surmaga jäi aga koor tuule peale. Andsin neile kultuurimajas koha, leidsime ka juhendajad. See on kõrge kunstilise tasemega kollektiiv, lapsed õpivad muusikakoolis, laulavad vene, eesti, inglise ja teistes keeltes. On väljaspool Kohtla-Järvetki edukalt esinemas käinud.

Et lahti saada mõistest "nõukogude rahvas", teeme tihedat koostööd kultuuriseltsidega. Neid oli meil varem 4: saksa, ingerisoomi, valgevene ja juudi, nüüd on lisandunud vene ja armeenia. Aasta lõpul tegime kultuuriseltside peo, igati rääkis midagi oma rahva saatusest ja ajaloo, ka taidlust tehti. Ja see on kõik alles algfaasis. Tahtsime teha kutsed kõigis keeltes. Aga mõned ütlesid, et nad ei tunne veel nii hästi oma emakeelset kirjakeelt. Tegime siis kutse ainult eesti keeles. 15. veebruaril oli kokkusaamine maavanema juures. Panime seal uued plaanid maha. Maavanema juures hakkab olema pidev ümarlaud.

Mõnikord küsitakse, kas Kohtla-Järve linna lagunemine mitmeks osaks on tulnud kasuks või kahjuks. Muidugi, üks negatiivseid momente ole ka. Jõhvi linnale tuleb maksta selle eest, et Kohtla-Järve mõnedest piirkondadest seal lapsed muusikakoolis õppimas käivad. Aga ka transpordikallinemine stimuleerib laste kunstilisi võimeid välja arendama nende kodukoha lähedal, mis on igati õige.

Taidlejad käisid enne ühest Kohtla-Järve osast teise ossa proovidel ja esinemas, kui kohapeal pole küllalt asjahuvilisi. Nii käivad nad ka praegu. Ja mis sellest, et pole enam Kohtla-Järve meeskoori, see on nüüd Kohtla-Järvest eraldunud Kohtla-Nõmme valla all. Aga selle Kohtla-Järve konglomeraadi lagunemisega on nüüd kultuur rahvale lähemale jõudnud. Vanasti oli põhitähelepanu koondatud Kohtla-Järve keskusele. Nüüd ajab iga linn oma asju. Ja isegi linnaosad. Ahtmes ja Sompas on näiteks oma aktiivsed haldusnõukogud, milles osalevad ka sealt valitud Kohtla-Järve linnanõukogu liikmed. Rohkem kui varem on kohti, millal rõõmu tunnend sellest, et rahvas kohapeal sinuga kaasa tuleb ja sa oled õnnelik kordaläinud ürituse pärast.

Viisipidavaid tootse võetakse meeleldi üle-eestilisse poistekoori

Märtsis 1994 esmakordselt kokkutulnud Eesti Meestelaulu Seltsi poistekoor on loodud mure ja perspektiivitundega. Meeskoorid kipuvad Eestis kokku kuivama. Järelkasvu on vaja. Kust seda ikka mujalt võtta kui poistest. Seejuures mitte ainult Tallinnast või muudest suurtest keskustest, vaid üle Eesti. Väiksemates keskustes loodetakse suuremale efektile: kui sealt poiss või paar (tavaliselt tullakse ikka paarikaupa, on seltsim) käib tolles kooris laulmas, on see sündmus kogu paikkonnale. Eeldatakse, et kui omakandi poiss emadepäeval suure koori sees laulab, keerab televiisori lahti seegi, kes pole kultuurisaadete pidev jälgija.

Poisse on tõepoolest üle Eestimaa, kuid siiski ebaühtlaselt. Piirab juba seegi, et EMLS - aga sealt kaudu käib kogu asjaajamine - liikmete tihedus pole üle Eesti ühesugune - kõikjal ei peeta meestelaulust lugu. Oma rolli mängib kindlasti aga ka maakondade kultuurilembelisuse aste. Torkab silma, et poisse on kõige rohkem neist maakondadest, mida ML-i eelmises numbris A. Ojalo esile tõstis kultuuritöö hea organiseerimise poolest: Viljandi-, Järva- ja Pärnumaalt, igauhest 3-4 keskusest. Viimasest pole aga esindatud selline lastelaulu kants nagu Kilingi-Nõmme. Sinna ilmselt EMLS ei ulatu, poisid tuuakse muusika juurde teisi teid pidi.

Mõnedest maakondadest on puudu keskused: Jõgevamaad esindavad Põltsamaa, Põlvamaad Kanepi ja Lääne-Virumaad Kadrina poisid. Üldse pole oma väikemehi saatnud Harju-, Hiiu-, Lääne-, Rapla-, Valga- ja Ida-Virumaa. Viimane tühi koht on sõltuv ka EMLS-i enda traditsioonist suhelda vaid eestikeelsete kollektiividega. Suvisele puhkpillimuusika ja meestelaulu päevale Toilas registreeris aga end hoopiski eestikeelsed laulud äraõppinud vene poistekoor Narvast. Ometi on ju olemas Kohtla kuulade traditsioonidega "Kaevur". Kui see meeskoor ongi ise praegu madalseisus, siis järelkasvu eest võiks ju ikka hoolitseda. Ida-Virumaa eesti meestele ei tee seal poistekooride osas väljakujunenud olukord küll kuidagi au.

Ka Tallinn ja Tartu on viletsalt esindatud. Seda võiks lugeda isegi normaalseks nähtuseks, sest koori ülesanne on ju esijoones maapoiste kaasatõmbamine. Kuid Eesti suuremate linnade kuulsatest poistekooridest võiks mõni väikemehes siiski, ka dirigendi abistamise mõttes, "seemneks" sees olla. "Revalia" koorist, kust on ka EMLS-i poistekoori peadirigent **Hirvo Surva**, siiski on, samuti Tallinna Poistekoorigi.

Olukorra teevad ebaülevaatlikuks ka koori komplekteerimisel tekkinud

Hirvo Surva

Jüri Uus

raskused. Selgus, et mitmelt poolt oli saadetud paipoisid, kellel pole laulmiseks erilisi eeldusi. Dirigent palus neid andekamate mürsikute vastu välja vahetada. Võib muidugi mõista õpetajaid, kes ei taha oma kooli kasvatamiskustest kogu Eestimaale teada anda, kuid EMLSis arvestatakse, et säde on tihti peale just tootsides. Poiste kasvatajaks-kantseldajaks on pandud mees, kellele pakub otse sportlikku huvi sellealaseid keerukusi ületada. **Jüri Uus**, kes pole küll professionaalne pedagoog-psühholoog, kuid on pedagoog-psühholoog-entusiast. Rahvaülikoolis on ta suhtlemisteadust õppinud Eesti selle ala parimatelt spetsialistidelt, on Taksopargi meeskoori vanemana osanud üpris keerulise iseloomuga ja ennasttäis "juurikatega" toime tulla ja ihkab nüüd oma oskusi samuti poiste peal ära proovida. Ka koorijuht Surva eelistab elavhõbedat tuimale puule, peasi, et mehetojal oleks eeldusi saada heaks

lauljaks. Mida kaugemast kolkast väikemehes tuleb, seda enam saab ta kasu. Näiteks need poisid, kes algul kuidagi aru ei saa, miks dirigent vehib kätega: nende lauluõpetaja mängib klaverit ja nemad laulavad kaasa.

Muide, nagu selgub jutuajamisest poiste endiga, on vähe neid, kellel isa koorilaulja, rohkem joriseb niisama, kui on end "lauluõliga" tankinud. Päriskoorilaulutraditsioonideta on aga vähesed: pisik on veres kas vanaisast, emast või vähemalt kellestki sugukonnas. Ka "akadeemikute" või edukate ärimeeste peredest on poisse vähe. Tavalistel tööinimestel annab isegi mõnikord pingutada, et väikemehes igakuisteks laagrikskäimisteks sõiduraha hankida. Aga kui arvestada, et söök on seal EMLS-i poolt, siis ei teki ka kõige vaesematele peredele suurt majanduslikku lünka.

Arvestatakse mürsikute mitmekülgsed huvisid. Au sees on sport, eriti ujumine. On mõeldud ka nendele soliidsetele noorhäradele, keda see eriti ei tõmba. Kohtumised tuntud Eesti kultuuritegelastega, märtsikuus näiteks kunstnik Jüri Arrakuga, pakuvad huvi ka tootsidele. On mõeldud sellelegi, et üks laagripaik, olgu see või pealinn, kujuneb kokkukäimiskohana pikapeale igavaks. Järjekordne laululaager oli aprilli lõpul sedapuhku Saaremaal (varem olnud ka Pärnus). Sealsed noored muusikaõpetajad Laine ja Veikko Lehto tegid kooriga tööd ka märtsikuus Tallinnas.

Dirigendi Hirvo Surva arvates on koor oma ülesande poistelaulu seemne üle Eestimaa laialikülvamise osas täitnud - kohtadel on laulupoisid nakatanud ka teisi. Mitte ainult kaasõpilasi, vaid ka lauluõpetajaid. Mõned käivad koos poistega harjutustel oma teadmisi täiendamas, et kohapeal paremini poistelaulu edendada.

Koori ebaühtlase taseme tõttu nii nõudlikke palasid, kui on "Revalial", laulda ei saa. Kuid repertuaar on siiski niisuguse raskusastmega, et sellega võib suvel Rootsimaale festivalile sõita. Eks seegi ole poistele üle Eestimaa suureks stiimuliks.

Paistab, et Eesti Meestelaulu Seltsi väärt algatuselt oleks šnitti võtta ka tema nooremal õekesel - Eesti Naislaulu Seltsil. Seda enam, et koolides on - nii imelik, kui see tundubki - murelasteks kujunenud just naiskoorid, neidudel meeldib rohkem laulda sega- ja eriti kammerkoorides. Vaevast, et EMLS-i algatus on päriselt ülevõetav, põhjused on osalt erinevad, kuna sood on erinevad. Kuid ENLS-i juhtkonnas on ju nutikaid naisi piisavalt, et EMLS-i algatus tütarlastele sobivaks modifitseerida.

M. VÕHMAS

AUGUST TERKMANN JA RÄPINA OREL

Esimene kirik Rāpinas olevat ehitatud Rootsi valitsuse päevil ja seda umbes vahemikus 1625-1636. Hoone olnud puust ja põletatud Põhjasõja ajal venelaste poolt maani maha. Järgmise pühakoha ehitusaeg ja täpne asukoht on teadmata. Küll aga mainitakse seda visitatsiooni protokollides aastail 1750 ja 1773. Hoone olevat olnud väike ja aknad nii madalad, et inimesed saanud neist sisse ja välja ronida. Umbes 140 aastat suutis see puidust ehitist pidada vastu, kuni ta viimaks loomulikku surma suri ja oma kohalt koristati. Kulus veel mõnigi aasta, enne kui õnnestus ehitada praegune maakivist kirik. Aastakümnete jooksul on tehtud küll mitmeid muudatusi (kõrgem torn, hoone väljast krohvitud ning lubjatud), kuid põhiliseks jääb ikkagi ehitus aastast 1785. Huvitav see, et kiriku lagi on ehitatud tasapinnaline, ja veelgi huvitavam, et esialgne orelikoos on paigutatud kiriku altaripoolsesse otsa.

Mis puutub orelisse, siis leiame andmeid alles aastast 1841. Märgitakse, et orel on vana, ilma pedaalita ja häälest ära. Kes ja millal ehitas, pole teada. Aga viledel leidunud märkus: "Moskvast toodud". 1853. a. aruandes hinnatakse instrument 340 rublale. 1857. a. ehitas pilli ümber Tartu

orelimeister Ernst Kessler. Tulemuseks 9 registriga instrument. Kui eelmine pill oli paigaldatud altari kohale, siis "uus orel" viidi kiriku teise otsa, oma traditsioonilisele kohale, mistarbeks ehitati uus orelikoos. 1878. a. ehitab pillile juurde pedaaliga mängimise võimaluse Viljandi (?) orelimeister W. Müllverstedt. Vahemärkusena olgu öeldud, et 1895. a. viinud vargad kirikust ära 6 lühtrit. Nii et juba siis!

Koos uue sajandiga kerkib üles vajadus uue ja suurema oreli järele. Ja 1910. a. kingibki proua Henriette Döring uue pilli ehitamiseks 2000 rbl. See paneb aluse n.ö. "orelifondile", millele aga samas tõmbab kriipsu peale revolutsioon Venemaal. Koos Vene raha väärtuse hääbumisega sulab ka Tartu panka hoistatud uue oreli kapital. Mõõduvad aastad ja vana orel muutub ikka vanemaks ja viletsamaks. 1928. a. tõstatatakse jällegi uue oreli ehitamise mõte. Luuakse uus fond - aluseks 1000 krooni. Kulub 7 aastat ja 9. septembril 1934 pühitsetakse uus orel töösse. Instrumenti valmistas Tallinna firma "A. Terkmann ja vennad Gutmann'id". Hinnaks 11 000 krooni. Pillil on 2 manuaali, pedaal ja 33 registrit, sh. "kellamäng". Mainisin, et 1. orel selles kirikus asus altari kohal. Seda kohta pole

unustatud kasutamast ka uue oreli puhul - nimelt on sinna kavandatud paigaldada *Fernwerk* e. maakeeli "kajaorel", hinnaks 3000 krooni. Dispositiooni uuele orelile, nagu paljudele teistelegi selle aja instrumentidele, koostas prof. August Topmann.

Praegu on käsil Rāpina oreli kapitaalremont ja see annab võimaluse heita pilku August Terkmanni tegevuse kõõgipolele. Olles juba varem tuttav tema varasemate töödega võib öelda, et see pill on üks helgemaid momente Terkmanni loomingus. Ja seda ka ilmselt tänu vendade Gutmannide osalusele. See on esimene Terkmanni orel, mille lõõts peab õhku. Ka materjali valik on väga korralik.

Totaalselt jätab aga soovida töö täpsus, puhtus. Jätkeb kassihiire mäng ehk nn. tellija lollitamine - mis nähtav, peab jätma hea mulje, ülejäänud ei oma tähtsust. Paljud tehnilised lahendused on lihtsustatud või isegi primitiivsed. Kas kujutate ette klaviatuuri, millele viie musta klahvi asemel kuus!? Mõttes on ju see võimalik, ainult et mida sellega teha? Nii on Rāpina orelis kõigil toon-relee kanaleil registri avamise võimalus!!! Viga ise on kõrvaldatud vägagi proosaliselt - klapi vardale on pistetud vahele kas vana taskulambi

patarei või sigaretikarp! Jääb ainult küsida, kus olid orelit vastuvõtva komisjoni silmad?

Väga kahju on vanast Kessleri orelist, praeguse pilli eelkäijast, kuna seda orelit peeti toonaste arusaamade kohaselt vanaks ja viletsaks. Õnneks on mõned Kesslerid veel siiski alles ja nüüd me peame neid ajalooliseks väärtuseks. Ka Rāpina praeguses orelis on kasutatud ära praktiliselt kõik eelneva oreli viled. Parema mulje jätmiseks on nad värvitud hõbedaseks. On kuidas on, aga siit saame kätte veel ühe Kessleri orelid dispositiooni, vajadusel ka mensuurid, ja seda aastast 1854.

Kiriku torniruumist võib veel leida selle pilli baroksed kaunistused.

Lõpetuseks tahan öelda, et oma olemuselt pole Rāpina pill siiski mitte halb instrument. Ta on täiesti arvestatav kontsertorel. Omaaegsed mõõdalaskmised on võimalik kõrvaldada. Kõik see, mis puüti omal ajal saada kätte odavalt, tuleb maksta nüüd kinni. Võiks öelda: omad vitsad peksavad. Soovitan nii konsistooriumil kui ka kultuuriministeeriumil võtta lõpuks midagi ette, et hoida ära terkmanlikku lollitamist, mille parandamine läheb hiljem vägagi kalliks.

H. KRIISA

70 aastat tagasi

MAI 1925

Mais 1925 saatis Tallinna Konservatoorium ellu oma esimese lennu: 4 pianisti, 2 metsasarvemängijat, 1 klarinetisti, 1 keskkooli muusikaõpetaja ja 2 organisti. Viimastest Juhan Jürme A. Topmani klassist sooritas oma lõpueksami 1. mail Tallinna Kaarli kirikus. Juba improviseerimises oli tunda tema talenti. Bachi Passacaglia ja fuuga ettekandel tõendas noor organist, et ta on ka orelitehnika valitsemisel ja registreite tarvitamisel kodus. Kuid Jürme astus üles ka kahe oma helitööga. Artur Kapi kompositsiooniklassis olid tal valminud "Tõsta ennast kõrgeks, Jehoova" segakoorile oreliga ja "Sul, sul, Jehoova, tahan laulda" segakoorile, orelile ja orkestrile. Neid teoseid aitasid ette kanda Kaarli kiriku lauluselts ja konservatooriumi keelpilliorkester.

Hea mulje jäi ka 19. mail "Estonia" kontserdisaalis toimunud lõpuaktusest. Kontsert kestis 3 tundi. Peeter Laja esitas Bossi Orelkontserdi, Juhan Jürme Widori Orelisümfoonia, Eduard Simson Wuille "Fantaasia klarinetile", Ehith Teige Glazunovi Klaverikontserdi ja Liszti "Ballaadi". Prof. Jaan Tamme metsasarveklassi lõpetajana esines Albert Kõhelik, tõendades Richard Straussi Metsasarvekontserdi hoogsa ja andrikka ettekandega, et ta oma pilli valitsemisel on jõudnud suure kõrguseni.

Õppeaastale tõmbas joone alla Georg Stahlbergi laulustuudio. Sel puhul antud kontserdist oli näha, et see lugupeetud Tartu õppejõud arendab oma õpilaste eellkõige kõlavat rinnatooni. Esinejate hulgas oli nii mõnigi juba tuntuks saanud nimi nagu Arnold Viissmann-Viisimaa ja Rudolf Jöks.

Tartu viiuldaja Vladimir Samõko esines jällegi Pärnus ja Viljandis. 15. mail "Endla" saalis toimunud kontserdil oli palju rahvast. Solist hiilgas oma tehnikaga. Viljandis, kus Samõko esines 17. mail, konstateeriti, et

temast on saanud publiku pailaps. Kava oli mõlemas linnas ühesugune: Glazunovi Viulikontsert, Wieniawski "Vene karneval" ja "Eleegiline adagio" jt., sealhulgas Heino Elleri "Hällilaul" ja "Põhjamaine viis".

"Estonia" käis mais 1925 operettidega Tartus. Tartlased leidsid, et estoonlyaste puhul on kõigepealt tegemist tugeva orkestriga. Ka kooriga võis rahul olla. Lauljad-mängijad olid aga kohanenud eelkõige ooperiga ning tundusid opereti sädelevas miljööös sageli saamatud. Eriti Helmi Einer, kes "Bajadeeris" sugugi ei rahuldanud, "Marizas" tundis end aga mõnevõrra kodusemalt. Sümpaatne oli Alfres Sällik, ka tema hääli oli vahepeal kosunud. Sergius Lipp vürst Populescuna oli liiga lärmakas, Agathon Lüdigi Zupanina lõbus ja groteskne. Väga kena olid "Marizas" kaasa teinud lapsed, kelle hulgas oli 4-aastaseidki. Ebaõnnestus kohalike naljade sisse võtmine. Kui tegevus toimus Pariisis või Bukarestis, siis pole kohane rääkida Tartu Kivisillast ja kultuurkapitalist.

VÄIKE OREL

MARJU RIISIKAMP jätkab eelmises numbris alustatud orelite ajaloo tutvustamist.

Tavapärastelt seostame orelit suurejoonelise kirikuarhitektuuriga ning vaimuliku muusikaga, ent sellel ürgvanal, 2000-aastase ajalooga pillil on seljataga nii mõndagi, millel kiriku ja teenistuse miljööga küll paraku üsna vähe ühist. Väiksemaid kaasaskantavaid pille kasutati näiteks veriste vaatamängude ajal rooma amfiteatrites, vabaõhuetendustel ja rahvapildudel. Valitsejad korraldasid sageli oma võimu demonstreerimiseks triumfi-rongkäike, kus orelit kanti kätel või asetati vankrile. Laadaveiderdajad ja rändnäitlejad mängisid meelsasti kaasaskantavat orelit - portatiivi (lad. k. portare - kandma). Pilli hoiti kaenlas - ühe käega "tallati" lõõtsa ka teisega mängiti. Varasel portatiivil oli diatooniline helirida ning klahvide asemel nupud. Niisiis meenutas ta välisilmelt küll rohkem lõõtspilli. Nuppudega varustatud pilli olevat olnud märksa mugavam käsitseda kui klahvidega orelit, mis on ka mõistetav, sest asus ju mängija instrumendi suhtes 45-kraadise nurga all. Alles XV sajandil kujunes klahvistik selliseks, nagu me seda tänapäeval oleme harjunud nägema. Kasutusele tulid ka positiivid, mis on mõõtetelt suuremad ja neid saab kalkandi (lõõtsatallaja) abiga mõlema käega mängida.

Briti muuseumis asub Robertsbridge'i manuskript, mis pärineb aastailt 1325-50 ja selles on vanim teadaolev orelirepertuaar. Kõrvuti motettide töötusega on siin ka kolme äärmiselt põneva tantsuvormi - *estampie* -

fragmendid, mis kinnitab veelgi fakti, et oreliga tantsuks musitseerimine on levinud tegevus. Siinkohal lisagem, et viled tehti peamiselt tinast, mistõttu nende pillide tämber oli lausa läbilõikavalt kile. Pole ka midagi imestada, et neid, nii nagu torupilli, eelistati kasutada rohkem vabaõhuüritustel, kusjuures külapillimehest orelimängija staatus oli midagi teenri ja käsitöölise vahepealset, mitte rohkem. Spielmanni hüüdnimega "pulsatores organi" niisiis erilist lugupidamist ei pälvinud, küll aga need, kes end harisid ja teadsid, mida tähendavad "Mensura, Tactus, Tonus" (H. Finck 1556). Nõndanimetatud kunstorganistile omistati aunimetus - "musicus".

Maria Staak (paremal) ja Marju Riisikamp ning ansambli "Rondellus" kuuluv positiiv, mille 1994. a. on meisterdanud Pavel Šilini St. Peterburist.

Marius Petersoni foto

Õukonna teenistuses olevate kammerorganistide põhivooruseks peeti eelkõige head improviseerimisoskust. Nende tööpõld oli lai, kohustuste hulka kuulus musitseerimine pidulikel sööma-aegadel ja näitemängudel, ka kiriklikel tähtpäevadel.

Kahtlemata olid portatiivid kasutusel ka kiriklikel protsessioonidel, palverännakutel, aga ka vaimulikes näitemängudes. Inglise vaimulikes draamadest ja prantsuse müsteeriumides tähistas orelihääl paradiisiõnne, inglite laulu, Püha Vaimu laskumist, Kaana pulma või mõne pühaku ilmumist.

Tänapäeval kasutatakse portatiive ja positiive eeskätt keskaja muusika esitamiseks.

Eestis on teadaolevatel andmetel kaks ülalkirjeldatud pilli. Üks kuulub ansambli "Hortus Musicus" ning on nende tellimusel ehitatud 1985.a. Nižni-Novgorodis (tolleaegses Gorki linnas). Selle portatiivi viled on puust ja ulatus 2 oktaavi. Keskaja muusika kevades on ansambel seda kasutanud, ehkki viimasel ajal harvem.

Pavel Šilini (St. Peterburg) valmistatud positiiv on ansambli "Rondellus" kasutuses. Grupp eesotsas Maria ja Robert Staakiga on keskajale spetsialiseerunud ning kasutab seda oma kontsertidel sageli. Selle pilli viled on tinast, mis on ajastu praktikale tüüpiline ning vastavalt sellele ka helitugevus küllalt aktiivne. Vaid kolm alumist — n.ö. burdoonvilet on tehtud puust ja kõlavad oluliselt mahedamalt. Orelit viola da gamba, hurdy-gurdi või või fiidelig kombinatsioonides tekib väga huvitavaid kõlaefekte. Eriti hästi sobib pill vokaali saatteks. Ka soolopillina on ta täiesti arvestatav.

Või minna isiklikuks, nimetades Tartu muusikaarvustajat "sindriks" ja Rasmus Kangro-Pooli "poolkangruks".

"Vanemuise" enda primadonna **Elli Pöder-Roht** reisis aga Saksamaale, tutvuma sealsete teatritega. "Pr. Pöder-Roht esineb juba mitmendat korda Berliini vanema ja kõige soliidsama operetimaja "Berliner Theater'i" laval Saksa ajaloolise opereti "Anneliese von Dessau" kandvamas osas," väidab "Päevaleht". "Ja seda suurema eduga alati viimse kohani väljamüüdud saali ees...

Siinjuures ei saa imestust avaldamata jätta, et pr. Pöder-Rohtil on korda läinud lühikese siinviibimise järele ilma ühegi tutvuse ja kõrvalabita üldse pääseda Berliini lavale." Talle soovitatud koguni laulda Mimid Puccini ooperis "Boheem".

Viljandis avas 16. mail oma aias suvemuusika hooaja "Ugala" teater. Tallinn tahtis aga odavalt läbi ajada. Otsustati Harjuväravamägi välja üürida tingimusel, et rentnik omal kulul remondiks hooned ja suvekuudeks palkaks vähemalt 18-

liikmelise orkestri. Orkestri kuludeks rehkendati pool miljonit marka, mis pidi jääma ka terve mäe ja hoonete aastarendiks. Uudis oli, et alates 13. juunist tahtis Kadrioru lossi juures 3 korda nädalas maksuta rahvakontserte korraldada linna Tänavraudtee osakond(!). Mõte oli äriiline. Loodeti, et sõitjate arv igal kontserdiõhtul 1000 võrra suureneb ja, kui orkestri palgad maha arvata, annab suve peale 90 000 mrk. puhastulu.

MATI MÄRTIN

EESTLASTE KUNINGAS HOMILIUS II

Tänukiri Louis Homiliuse 150. sünnipäevaks

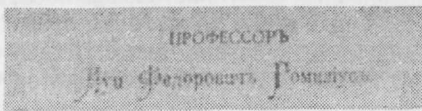
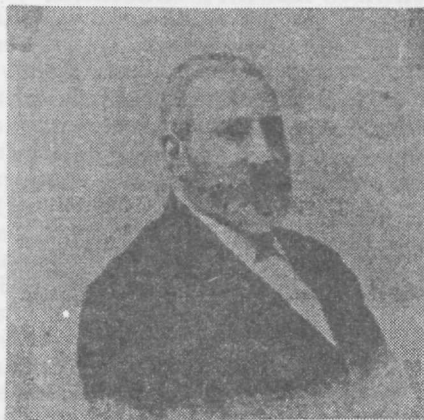
Võime teda nõnda tituleerida küll, kui silmas pidada, et ajaloos enamikku tõeliselt kroonitud päid nende alamad sugugi suguvendadeks pole pidada saanud. Seegipoolest on neist mitmeid kumardama jäädud mitte truualamlikkuses, vaid sügavas tänutundes. Eesti ja läti muusikarahval on põhjust seda teha Louis (Ludwig) Homiliuse, Vene impeeriumis üpris tähelepandamatu isiksuse ees. Tema sünnist möödub tänava 13./25. mail 150 aastat.

Ning imelik küll - nõnda sageli kui meie muusikaloos pole tema mainimisest mööda saadud (ega püütudki), ei ole neid kordi vististi keegi ka kokku rehkendanud ega rõhutanud tema rolli suurst eesti professionaalse muusika sünniperioodil. Käesolev kirjutis ehk olekski vähemalt märgiks ses mõttes. Sest kuigi orelimuusika kui säärane oli ja on suhteliselt kitsas valdkond, lõi just see omal ajal mastaapse pinnase tõhusale, lausa hüppelisele arengule. Eeskätt heliloomingu, mõnes teiseski valdkonnas.

Tsaarimpeeriumi põhiosas, mida Venemaaks e. Suur-Veneks peetakse, oli orel hiljemgi, 1960. aastate elavnemiseni, vähemalt põlisrahvaste jaoks elitaarne pill, päriselt omaks peeti oreleid vaid katoliiklikus Poolas ja Leedus ning evangeelseis Lätis, Eestis ja Soomes pluss suuremates või väiksemates saksa kogukondades üle tohutu ala metropolist Taga-Kaukaasiani. H. Saha ja H. Lepnurme andmetel leidis enne I maailmasõda tsaaririigis kokku u. 2500 instrumenti, 1600 neist eelnimetatud regionides, ülejäänud 900-st oli vene tavainimestele imetleda üksnes näputäis kontsertpille, muud asusid põhiliselt saksa kirikutes või privaathoonides. Puudus üldrahvalik oreli traditsioon, mille tingis teaduspäraselt asjaolu, et vene õigeusu kirikus ei harrastatud põhimõtteliselt instrumentaalmuusikat. Ometi hakati Glinkast peale, kes Lääne-Euroopas viibides puutus kokku kõrgeklassilise orelikultuuriga ja elas kaasa äsja seal vallandunud Bachi-buumile, äsja ka Venes edendama. Kaasa tulid Odojevski, Bulgakov jt., kaalukamate figuuridena Stassov ja eriti Serov, kes kõik kasutasid oreli propageerimiseks ka kirjasõna.

Kuid mis mõjususele võis loota, kui möödunud sajandi keskel polnud Venes veel ainsatki muusikakõrgkooli - 1820. a. rajatud Varssavi konservatooriumiga ei olnud peale poolakate ja leedulaste teistel pilmist, kuivõrd see kool suudeti üha karmistuvale survele vaatamata säilitada rahvuslikuna. Nii olid konservatooriumide asutamised Peterburis (PbK) ja Moskvas - vastavalt 1862. ja 1866. a. - hädavajalikud, esimeses avati kohe ka oreliklass, teises jõuti vastava kateedri ni alles 1885. a. ning sekundeerima too jäigi kuni 1950.-60. aastateni, mil ülepea kõike paremat hakati Moskvasse tsentraliseerima, õigemini - oldi sellega valmis.

Tänu A. Rubinsteini initsiatiivile kutsuti

PbK-sse tugevaid pedagooge mitmelt poolt Euroopast, märkimisväärse panuse andis toona üks autoriteetseim - Leipzigi konservatoorium. Taset osati hoida ja kasvatada sedavõrd, et sajandivahetuseks oli PbK tõusnud üheks maailma parimaks muusikakooliks. Muidugi kujunesid selleks ajaks sealgi omad poolused ja vastuolud konservatiivse ning uuendusmeelse tiiva vahel, seda mitmetes kateedrites, mille näitlikeks viljadeks võib meil tuua vastavalt akadeemik Artur Lemba ja kas või Mart Saare, keda otse ei saa muidugi nimetada avangardistiks. Meie juubilaril kiituseks mainigem tööika, et varalähkunud eestlasest anne Voldemar Schütz (1877-1908) pärast nii maineka Leipzigi konservatooriumi lõpetamist soovis tema juures ikkagi veel kogu stuudiumi uuesti läbida! Aegade jooksul on PbK taset sakslaste, ungarlaste (L. Auer), tšehhide (F. Czerny) jt. kõrval kujundanud ka mitmed Eestimaaga seotud muusikud. Kaalukaimaks neist võib kahtlemata pidada Hamburgist pärit (muide - organisti poega) pianist Theodor Steini (1819-93), kes oli kokku puutunud nii Chopini kui Schumannidega, asus juba nimeka kontsertandina 1837. a. elama Tallinna, kus tegutses muusikaelu keskmes 35 aastat, kuni 1872. a. kutsuti PbK-sse klaveriprofessoriks (oli sellena väga hinnatud). Tallinnast olid pärit üks PbK direktoreid prof. August Bernhard, trompetiõpetajana lõpuks küll kriitika alla sattunud prof. August Johansen jt. Märkimisväärne sedagi, et tänu (balti)sakslaste omavahelistele suhetele olid kuni I maailmasõjani siitmaa ja Peterburi sidemed kontserdielul korralduseski õige tihedad - ühelt poolt esineti ja toetati abijõududega siinseid üritusi, teisalt käis K. Tümpu oma *Nikolai-Gesangvereini* (Niguliste Lauluseltsi) kooriga mitmeid kordi pealinnas esinemas ja näiteks nende Bachi

h-moll Missa sealset esitust peetakse üldse esimeseks Venemaal. Ning üheks, kes interpredina korduvalt Tallinna külastas, oli just L. Homilius, kusjuures muusikalukku jäävalt dirigendina Beethoveni 100. sünniaastapäeva kontsertidel 1870. a. ning organistina Niguliste uue, firma "Walker" oreli avapidustustel 1895. a.

Jõudsimegi lõpuks Homiliusele lähemale. Tähendame kõigepealt, et PbK-s tunti kahte Homiliust - H I ja H II. Esimene oli Friedrich H. (1813-1902), metsasarvekunstnik ja professor (Jaani Tamme õpetaja), teine - tema poeg Louis H., kes oreli professoritoolile tõusis aastal 1874. Enne teda õpetas seal esimesena 1862-66 Leipzigi kooliga lüübeklane Heinrich Stiehl (1829-86), kes oli teiste seas õpetanud ka Tšaikovskit ja kes alates 1880. a. kuni surmani pidas Oleviste kiriku organisti ametit.¹ Homiliuste klanni juured ulatuvad samuti Põhja-Saksasse, Peterburgi aga oli siirdunud jälle läbi Baltikumini.

Et vaarisadki olid olnud muusikud (üks koguni J. S. Bachi õpilane ja arvestatav helilooja), kõlab taolise sugupuul puhul mõneti ootamatuna, et L. H. mitmekülge muusikuna - lisaks orelele ja klaverile niisiis dirigent ja veel koorijuht ning tasemel tšellist-ansambli - oli oma põhialal puhas autodidakt. Sealjuures autodidakt, kes ikkagi ületas eriti pedagoogina paljusid oma kuulsaid akadeemilisi kolleege. Muide eelmainitud W. Schützi puhul kirjeldab M. Lüdigi tunnistajana ilmekalt, kuidas too väga nimeka P. Homeyeri hea õpilasena pidi Homiliuse juures tõepoolest otsast peale alustama, sest puudusid *legato*-mäng ja õige pedaalitehnika.² Viimase osas oli L. H. välja töötanud ja koostanud spetsiaalse harjutuste kogu, mida hinnati kõrgelt veel palju aastaid hiljemgi nii õppetooli pärinud J. Handschini kui juba meistreiks kasvatatud õpilaste poolt.

Hoiakult esindas L. H. selgelt saksa suunda, mis aga polnud rahvuslikult sugugi piiratud. Üle kõige jumaldas ta Bachi, barokk oli tema pärusmaa ja sellele suunas ka õpilased, andes neile tugeva klassikalise põhja. Nagu toona PbK-s kombeks (see kanti üle ka Tallinna Kõrgemasse Muusikakooli), viidi tunnid läbi lahtistena, s. t. et üks mängis õpilugu, teised jälgisid ja õpetust said niiviisi kõik korraga. Ega ole seegi huvitusteta teada, et nii ülemineku- kui ka lõpuksameid oli alati kaks: üks ainult õppejõudude ees, teine - kaalukam - aga avalik, kuhu võis kuulama tulla otse tänavalt, sest need olid välja kuulutatud (muide, käidigi teinekord täismajadeni).

Oreliõpilaste kontingent polnud suur - kursuste peale kokku ei ületanud see arvatavasti kunagi 15 hinge ning põhjuski eelmainitu valgusel arusaadav. Igatahes tuli L. H. kõik oma 34 tööaastat üksi toime, mingitest assistentidest pole keegi rääkinud. Nagu juba mõista antud, koosnes Homiliuse

oreliklass valdavalt venemaasakslastest, lätlastest ja eestlastest, viimaste üldine osakaal PbK-s kasvas 20. sajandi esimesel kümnendil — varem prevaleerisid lõunanaabrid. Toon selle välja vaid märkimaks, et lätlaste “äratuskell” tirises ka professionaalse muusikahariduse omamisele meist mõneti varem — nagu see oli kokkuvõttes nõnda igasuguse kõrghariduse, teatrielu, ajakirjanduse ja majanduse vallas. PbK-s valitses sellele vaatamata võrdsete üksteist sooviv-õhutatav läbisaamine üle terve kooli. Saati siis L. H. tundides, kes inimesena oli äärmiselt leebe ja heasoovlik. Tasakaaluka naturina oleks teda raske ette kujutada rahmeldajana, ometi võttis ta omal vaikselt meel osa ja kaasas õpilasigi väga mitmetesse üritustesse. Kõige rohkem oli ta aga seotud muidugi Peterburi õige arvuka ja kaaluka positsiooniga saksa kogukonnaga, oli saksa Peetri kiriku kantoriks, s. t. kontserteeriv organist ja koorijuht, mängis mitmesugustes kammeransambles jms. Tema surmapäevaks 14./27. dets. 1908. a. oli viimistletuks saanud ta lemmikõpilase Peeter Süda raskekaaluline lõpukava; miks eksam lükkus siiski edasi ja koguni mitmeks aastaks, oleks siinjuures isejutt, kuid Homiliuse noor mantlipärija Jacques Handschin (1886-1955) ei lammutanud vähemalt Süda juures eelkäija ehitatud soliidset barokikontseptsiooni. Ta kütkestas meie meest hoopis kaasagsete heliloojate Widori, Regeri ja Karg-Elerti loominguga. Aeg oli muidugi edasi läinud ja uus, ka Bachi-käsitletus (A. Schweitzer) maad võtmas, ent Homiliuse pärandi põhiosa polnud veel vaieldava tuule lükata.³

Nüüd taas tagasi ajas ja sellest, miks nii väga heliloojaiks pürgivad eestlased pikka aega PbK-se nimelt oreli läksid õppima ja sellega Louis Homiliuse nime kustumatult sisse kirjutasi oma ma muusikalukku. Kõigepealt asetses Peterburg geograafiliselt soodsalt ning praeguseks juba lõppeva aastaaja künnisel oli seal paiknev eestlaste asurkond Tallinna järele suurim kõigi oma koolide, seltside, rahvarohke Jaani koguduse ja muuga. Räägitakse, et mõnedel aladel olid eestlased lausa juhtpositsioonidel: näiteks enne 1917. aastat peetud üksvahe metropoli trükitööliste a/ü juhatuse koosolekuid maakeeles! Veelgi olulisemaks peeti aga asjaolu, et orelipilli õpingute juurde kuulusid põhjalikult käsitlevatena kompositsioonitehnilised distsipliinid (harmonia, kontrapunkt ja polüfoonia mitmes astmes, vormiõpetus) koos manuaaltehnikale alust rajava klaveriõpetusega. Mõlemad instrumendid võimaldasid leivateenistust (kui mitte kodus, siis laias Venes küllaga), teoreetilistele oskustele sai tugineda aga heliloomingus (eks tähtsal kohal asuv ja ikka L. H. juhendatav improvisatsioonioõpetus mitmed loomingule kallutaski). Seega saavutasid kehvemad ühe õppemaksuga mitu kärbest hoobiga, liiati, kui õppemaks erikompositsioonis oli oreli omast krõbedam, mänguoskused seal aga teisejärgulised. Usina õppimisega kogutud teadmised - selles peeti eestlasi üle PbK

parimaiks - rakendusid eksamisessioonide ajal päris tulusalt olmevankri ette, kui rikkamad, ent laisemad-rumalamad õpikaaslased neid teadmisi ekspluateerisid, muidugi vastava tasu eest.

Teadagi oli sadakonna eestlase osakaal kuni 1920. aastani PbK-st läbi käinud 13 tuhande juures kaduvväike. Mitte enam nii väike aga pole Homilius II käe alt tulnute tähtsus selle sadakonna sees, vastupidi - see on hindamatu. Ega päris kujutagi ette, milliseks kujunenuks/jäänuks eesti muusikamaastik ilma Homiliuse ja tema klassita kolmveerand, pool ja isegi veerand sajandit tagasi. Seda eeskätt heliloomingus üldse, orelimuusikast - Tobias, Süda, A. Kapp, Lepnurm, Karindi, Arro jt. - rääkimata. Interpretatsioonile pani L. H. aga sedavõrd tüseda põhja alla, et see säilis ka pärast Süda ootamatut surma (1920). Edasivijiateks jäid A. Topman, läbi tema H. Lepnurm, kelle koolilist tööd võime täna võrrelda nii mahult kui ka järjepidevusest alguste alguse mehe panusega. L. H. oli üks tähendusrikkamaid figuure eesti professionaalse muusika koidikul. Teadupäralt tõusis see päev hoogsalt ja võimsalt Tobiasi “Joonase lähetamisel” - just noist aegadest hiiglasel seisab aga maailma üllatamine alles ees.

Sellega võiks käesoleva *tänukirja* lõpetada, kuid kui dokument tahab see ka *allakirjutamist*. Seepärast veel järgnevad read.

Eestlasi käis Homiliuse käe alt läbi mitukümmend. Loomulikult pole kõik kaalutatavad samade vihtidega, väga tublide muusikutena nimetagem siinkohal hakatuseks ära aegade hämarusega varjutatutest eeskätt Eesti Vabariigi päevil Narva muusikaelus tooni andnud Peeter Penna, Tartus organiste kasvatanud Jaak Karise (aastani 1939 Johannes Kärt), Tallinnas tegutsenud Josephine Miku. Suurtest nimedest on esimene aga

Johannes Kappel (õppis 1876-81), lõpetas nii organisti kui faktiliselt esimese eestlasena ka erikompositsiooni (prof. J. Johansen), sealjuures suure hõbeaurahaga. Töötas seejärel Peterburi Hollandi saatkonna organistina, muu on üldjoontes teada.

Edasi

Miina Härma (1883-1890). Enne orelimägust loobumist esines kuni 1894. aastani agaralt Peterburis, eriti aga kõikjal Eestis, tegi ka turnede Saksamaale, Inglismaale ja Soome.

Konstantin Türnu (1886-91). Aastast 1892 Niguliste organist, seejärel kauaks eesti professionaalseim koorijuht. Tõi pea igal hooajal välja mõne Händeli või Bachi, sekka ka Beethoveni, Verdi ja Brahmsi vokaalsümfooniise suurvormi. 1916. aastast pöördus näoga oma rahva poole.

Rudolf Tobias (1893-97). Nelja aastaga jõudis diplomini paralleelselt ja sisuliselt esimese eestlasena ka kompositsioonierialal (N. Rimski-Korsakov). Tegutses kuni 1904. a. Peterburi Jaani kiriku kantorina, olles ühtlasi esimeste (arvestatavate) oreliõõde autor: Fuuga d-moll, Prelüüd ja fugett e-moll ning 12 koraalieelmängu. Hinnatud improvisaator.

Artur Kapp (1891-98). 1900. a. lisandus erikompositsiooni diplom (N. Rimski-Korsakov). Esines organistina Moskvas (1901. a. ehitatud ja tänaseni kasutataval uhkel prantsuse Cavallé-Colli pillil konservatooriumi Suures saali), Eestis ja Soomes ning mitmel pool Venemaal, alates 1904. aastast kõige sagedamini Astrahanis, kuhu siirdununa tõstis ja hoidis toona rikka kaubalinna muusikaelu arvestataval tasemel. Seda kuni opteerumiseni Eestisse 1920. a. Esimese eesti orelistonaadi autor (1896). Oli Tobiasi ja Süda kõrval organistina vaieldamatu suverään, kelle improvisatsioone kviteeriti tema loominguist veelgi kõrgemini.

Mihkel Lüdigi (1898-1904, enne 1 aasta Moskva konservatooriumis). Üldise kireva tegevuse kõrval esines esimestel kümnenditel üsna sageli, organistiametit pidas enne I maailmasõda

Peterburi Jaani kirikus ja 1918-24 Kaarli kirikus, kus oli 1923. a. uue, firma “Walker” poolt ehitatud seni Eesti suurima oreli dispooneerimises kaasosaline.

Mart Saar (1902-08, hõbeauraha), edasine kompositsioonistuudium jäi formaalselt lõpetamata. Ka tema tegi esimestel kümnenditel sageli soolokavasid, mängides meeeldi uuemat muusikat, eesti autoritest eelistas Süda.

Peeter Süda (1902-08 Homiliuse, 1909-11 Handschini juures). Eriala viis ta küll hiiglava lõpuni, teistest eksamitest aga loobus - arvata majanduslikel põhjustel. Oli hinnatumaid orelikunstnikke (Bach, Liszt, kaasagessed - kaasa arvatud oma tööd). 1910-20 kirjutatu pole küll mahukas (alla 1 tunni), kuid kuulub maailmaklassi. Selle esitamine algas raja taga 1920. aastate teisel poolel (A. Kalniš USAs) ning jätkub (ikka veel avastuslikult!) tänini.

August Topman (1898-1904). 1911. a. lõpetas ka erikompositsiooni (A. Ljadov, J. Vitols), olles tegelnud veel dirigeerimisega. Tegutses läbi aegade Tallinnas, meie aspektist oli olulisemaks oreliõppejõu töö Tallinna Konservatooriumis 1920. aastast (teoreetilised ained kohe algusest 1919) kuni klassi vägivaldse sulgemiseni 1950. a. Õpilasi: J. Jürme, P. Laja, H. Saha, J. Hiob, P. Indra (Prennikoff), H. Lepnurm, E. Arro, V. Kapp...

Niisugune on siis see helisev puistus ja selle võrad, mis ärgitas üht ammu elanud inimest meile kuningaks kutsuma. Usutavasti ei kuulda selles *puistus* üksnes oreliuule sahinat ning adutakse, et nimelt see tuul sai tuuleks märksa laiemale tiivasirutusele.

¹ A. Topman oma “Mälestustes” (Tall., 1969, lk. 36) arvab, et H. S. siirdus PbK-sse Tallinnast, ent teeb seda kõhklevalt.

² M. Lüdigi. Mälestused. Tall., 1969, lk. 31.

³ A. Topman. Op. cit., lk. 77-78.

Mees kuulsast maffiast (heas mõttes)

Vestlus 14. mail 70-aastaseks saava helilooja Boriss Parsadanjaniga kujunes planeeritust palju pikemaks. Juubilar pikkis jutu vahele humoristliku varjundiga mälestuskilde oma kokkupuutumistest tuntud inimestega nii Moskvas kui Eestis - muusikutest Šostakovitši, Lemba, poliitikutest Stalini, Kåbini ja mitmete teistega. Enamiku neist toome åra kunagi edaspidi. Praegu vaid mõningaid nuppeid.

ARMEENIA MUUSIKUD VÅLJASPOOL ARMEENIAT

Mõnede puhul teavad vāhesed, et nad on armeenia päritolu, kuna nimi seda ei reeda. Nimesid on ka meelegra muudetud. Tbilisis sündinud Vanik Muradjanist sai Vano Muradeli, kuna mees arvas, et kaks armeenia nimega kuulsust - esimene oli muidugi Aram Hatšaturjan - on Moskva jaoks liiga palju.

Minu vanemad on mõlemad armeenlased, nende kokkumine aga vāga romantiline. Ema suguvõsa on pärit Šušast Māgi-Karabahhias, kus on nüüd käinud lahingud, emapoolne vanaisa oli aga Bakuus küllalt jõukas kaupmees. Oma gümnaasiumi haridusega tütre abiellumiseks minu vaese ja hariduseta isaga ei andnud ta luba. Noored põgenesid Kislovodskisse, kus mina 1925. a. sündisin. Hiljem elasid Ašhabadis, kus mõlemad hukkusid maavārinas 1948. a.

Mina tutvusin Virve Kipllega Moskvas õppides. Virve ütles: "Oleks sul kuskil omakseid, tuleksin sinuga sinna kaasa. Aga sul pole." Nii tulime siis üle 40 aasta tagasi Virve kodumaale Eestisse. Selle ajaga on mul siin siginenud palju hāid sõpru ja tuttavaid ja mitte ainult muusikute hulgas. Kui kalastan Kassaril, Vana-Vigalas, Võrtsjärve ääres vōi mujal, ütlevad omaaegsed lapsed, kel endal nüüd juba lapsed: "Onu Boriss tuli."

Armeenias pole ma kunagi elanud, küll aga 1955. aastast alates viimase ajani suveti puhkamas käinud. Nüüd enam ei sõida - liiga kallis. Meie pere, eriti tütar, tunneb sellest suurt puudust.

B. Parsadanjan koos H. Elleriga.

ELLERI ŐPILANE

Õppisin Moskvas Gnessimite koolis vāga tugevate pedagoogide juures ning koos hilisemate vāga kuulsate meestega. Jātkasin Tallinna konservatooriumis kompositsiooni alal - õppida pole ju kunagi hilja. Minu pōhiõpetajaks oli Heino Eller, Peterburi kooliga aristokraatliku olemusega mees. Saime temaga hāsti lābi. Ta tuli mõnikord jalutuskāigul olles minu korterisse Pärnu maanteel 5. korrusel.

Reedel enne esmaspäevast lõpueksamit leidsime, et ettevalmistus oli küllaldane. Mina läksin pūhapāeval kalale. Tema oli tulnud aga pūhapāeval meile, tahtnud mulle veel mōne ülesande anda ja vāljendanud Virvele imestust, et ma pāev enne eksamit kalastan.

Eksamil pandi mind ũksi ũlesannet lahendama kinnisesse ruumi. Tahtsin vastama minna, uks lukus. Põmmimis, tuli Bruno Lukk, heitis mu lahendusele pilgu ja lausus: "Teil on paralleelsed kvindid sees. Ma pole midagi ũelnud," ja lahkus. Leidsin siis ise ka need varjatud kvindid ũles, parandasin åra, läksin vastama, sain "viie". ũtlesin Ellerile: "Miks te nārveerisite?" Tema vastu: "Kui saate ise õpetajaks, nārveerite ka."

Tōttasin Moskvas, kui sain teada, et Eller on raskelt haige. Mul oli juba luba kāes vabadeks pāevadeks, et teda vaatama sõita, kui mu ũlemus saadeti ootamatult Pariisi ja ma pidin kohale jāama. Kui ta tagasi tuli, Ellerit enam polnud. Oma III sümfoonia

pūhendasin ma Ellerile, minu teada esimesena Eesti heliloojatest.

EESTI SŪMFOONIA

Altist Raimund Sepp pahas minuga: "Elad hulk aega Eestis, aga midagi Eestiteemalist pole kirjutanud." Otsustasin end parandada. ũht-teist oli kōrva jāanud. Ofelia Tuisk tōi mulle 20-30 eesti rahvalaulu, valisin vālja kolm mulle meeldivamat ja kirjutasin nende baasil oma 8. sūmfoonia, pūhendasin selle Ofelia Tuisule. Tormisele paistis teos meeldivat ja ta soovitas nimetada selle Eesti sūmfooniaks. Nii tegingi. Nimi on Tormise antud.

Aga mis on ũieti eestipārane? ũhe mu armeenia motiivi kohta ũtles Lydia Auster, et see on eesti rahvalaul, ainult rūtm teine. Erinevate rahvaste muusikas on ju palju sarnaseid motiive.

Olen teisigi asju Eestile pūhendanud, nāiteks kantadi "Ma elan siin" meeskoorile. Korra on RAM seda ette kandnud koos orkestriga. Ega praegu enam hāsti saakski, meeskoor on kokku kuivanud, tal pole enam seda vōimsust.

Nüüd kordavad noored mehed aina televisioonis "Eesti, Eesti". Aga nii tegudest kui silmadestki on nāha, et neil on ainult oma karjäär meeles.

MOSKVASSE JA TAGASI

1968. a. kutsuti mind Moskvasse Kesktelevisiooni muusikasaadete peatoimetaja asetāitjaks, s. o. meheks, kes vastutab just saadete muusikalise kvaliteedi eest. Soovitanud oli mind Šostakovitš, Hatšaturjan, Kabalevski ja Hrennikov - vanad tuttavad.

Kolme aasta pārast tuln

åra, kuigi kaotasn palgas 8 korda. Ma polnud selle ajaga nootigi kirjutanud ja kartsin, et ei saa enam nii elada. Tegemist oli vāga palju. Mulle ũeldi: "Pane oma alamad tōole, ise kirjuta muusikat!" Aga ma ei osanud, uued ideed haarasid kaasa. Organiseerisime Svetlanovi, Roždestvenski jt. saatesarju.

Åratulemiseks oli ka teine pōhjus. 1970. aastal, kui tåhistati Lenini 100. sūnniaastapāeva, tuli aina Lenini ja Brežnevi nime nimetada. Kultuuriminister Mesjatsev, vāga intelligentne inimene, ũtles: "Me oleme isikukultuse lõpetanud. Nüüd tekib uus kultus." Jārgmisel pāeval oli ta ametist lahti. Moskvas lāks umbseks.

Olen Moskva TV muusikasaateid seejārel jālginud. Minu meelest kāisid nad alla, muutusid igavaiks, loosunglikeks. Nüüd on nad küll elavamaks lāinud. Aga vāga palju on tulnud neegrite džāssi ja popmuusikat, nagu ka kōigisse Tallinna televisiooni kanalaisse, mis minu arust loostab vaatajate muusikalist maitset.

FILHARMOOIA KUNSTILINE JUHT

Aastatel 1975-1986 olin ENSV Filharmoonia kunstiline juht. Meil kāisid esinemas esimese suurusjārguga, rahvusvahelise nimega tåhed Moskvast, Leningradist, teistest NSV Liidu muusikakeskustest, dirigentidest nāiteks Kondrašin, Roždestvenski, Svetlanov, Fedossejev. Abonemendile nr. 1 olid saalid alati tåis. Palju aitasid isiklikud tutvused; olen nendega ju paljudega koos õppinud, hiljem Moskvas koos tōotanud. Ka suve-

Kilde venna lapsepõlvest

puhkuse armastasid nad veeta Eestis. Heas mõttes oleme üks maffia. Koolivenna Svetlanoviga oleme siin palju kala püüdnud. Ja ta on juhatanud Elleri, Tormise, Räätsa, Pärdi teoste ettekandeid. Milline teine maailmanimega mitte-eesti dirigent on seda teinud? Kord oli mul tingimata tarvis David Oistrahhi. Helistasin. Tema vastu: "Ei saa. Tulin Euroopast, nelja päeva pärast lähen Jaapanisse. Tahan puhata." Ta siiski tuli.

Praegu käivad siin dirigendid ja solistid põhiliselt Läänest. Ma tunnen ka enam-vähem Lääne muusikaelu, nad on suures osas teisekolmandajärgulised. Kord palusid Eesti Kontserdi praegused juhid mind kutsuda Svetlanovit. Ütlesin: "See on teie ülesanne. Kui teil ei tule välja, olen nõus abistama." Pärast pole nad pöördunud minu poole ja Svetlanov pole Tallinna tulnud.

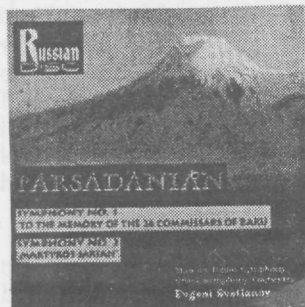
OOTAMATU SAADETIS AMEERIKAST

Praegu mu teoseid Eestis ette ei kanta ega välja ei anta - teine aeg. 13. sümfoonia edeneb visalt. Redigeerin oma Karlsruhe väljaantavaid noote. Nad tellisid ka ühe üle 8 minuti pikkuse uue armeeniapärase helitöö. Honorar on siiski suhteliselt väike. Ühelt teiselt Saksa kirjastuselt tellitud 3 uut tööd saadan mai keskpaigas Tormisega ära. Posti ei või praegu usaldada.

Ühel päeval tõi mulle keegi neiu CD mu kahe esimese Põhja-Ameerikas välja antud sümfooniaga, esimesel isegi aja märk peal: "Pühendatud 26 Bakuu komissari mälestuseks". Prae-guses Eestis oleks selline asi mõeldamatu. Nähtavasti on Kesktelevision need sinna müüdnud. Lootan, et honorar tuleb ka. Seda makstakse ju Läänes hiljem, müügi pealt.

Nopped valis pikast intervjuust

HERBERT VAINU

"Alo kui kel 10 saab, siis ta hakkab kombinerima" - see on katke meie pere nn. kaebuste raamatust, mis eksisteeris lühikest aega 1961. aastal ja kuhu me kolm, Jaak, Alo ja mina, üksteise võidu teiste lollusi üles tähendasime. Selle raamatu idee pärines kõige vanemalt vennalt Jaagult (tema oli siis 19), ja tagantjärele olen aru saanud, et see oli moodus, kuidas õpetada mind kirjutama. Aga Alo (15) ja mina (5) võtsime seda nii tõsiselt, et suuremad (kaasa arvatud ema ja isa) olid sunnitud seda kireobjekti meie eest aeg-ajalt peitma. Aga see kaebus, et "Alo ei lase mul klaverit harjutada", on seal minu käega sees. Kuigi, pean tunnistama, et ei mäleta erilisi lööminguid klaveri pärast. Vahe oli ehk selles, et Alo väga tahtis mängida, minul oli see rohkem nagu kohustus. Ja pealegi, olime vastavalt 19 ja 9, kui ta läks Tallinnasse konservatooriumi ja kodune klaver jäi minu valdusse.

Ta alustas muusikaõpinguid hilja, sest Siberi oludes polnud selleks erilisi väljavaateid. Aga Eestisse tagasi tulles oli ta juba 10-aastane.

Lapsepõlv? Sellest tema tõelisest lapseeast tean mina ju ainult mälestuste mälestusi. Nagu seda, et kui Alo sündis, oli isa vangis ning nad kohtusid esmakordselt 1950. aastal Siberis, Alo oli siis viieaastane. Ja seda, et emagi lasti vahepeal töölt lahti - vangi naisena ei olnud ta ju soovitatav nähtus noil sõjajärgseil aastail. Kuidas nad elasid, on praegu arusaamatu. Ent tol 25. märtsi ööl, kui algas reis Siberisse, olid mu vennad üsna rõõmsameelsed (Jaak oli kuue-, Alo kolmeaastane) - ema ütles, et nad lähevad pikale reisile, ja kellele ei meeldi seisida.

Siber, Omski oblast, Irtõši-äärne Kasahhi küla. Stepp ja kevadine suurvõsi. Kool ja sealsed sõbrad. Loodus. Võib-olla oleks Alo loodusearmastusega teisiti olnud, kui ta oleks kasvanud normaalsetes oludes, s. t. veetnud oma lapsepõlve teadlaste peres Tartu linnas. Seal Kasahhi külas olid paratamatult loomad, kassi ja koera kõrval kanad ja haned. Seal tuli kokku puutuda (XX sajand!) naturaalmajanduse ja ma ei tea, kuidas seda nimetada - umbes alepõllundusega, nagu seda oli kisjaki tegemine - sönnikust ja õlgedest. Huvitaval kombel on vähe juttu olnud sealsest koolist.

Elva oli meie koduks aastatel 1956-1960. Seal lõpetas Alo kaheksa klassi, seal sai oma esimesed pillimängukogemused kooli orkestris. Elva Keskkool oli vaieldamatu kultuurilembene kool, mille sidemed Tartu Ülikooliga on olnud läbi aegade tugevad. Elasime eramaja alumise korruse kahes toas. Kui kena perekond - täiesti võõrad - kes meid sinna võttis! Ega keegi julgenud eriti Siberist tulnutele eluaset anda, pealegi veel perele kolme lapsega, kellest vanim 14 ja noorim 1. Aia taga oli heinamaa, kuhu Jaak ja Alo kohe tegid endale spordiväljaku. Järv viie minuti tee kaugusel, hüppetorn. Männid ja suusarajad. Igatahes spordiga hakkas Alo seal kõvasti tegelema, ja spordidiplomeid (eriti kõrgushüppes) on tal ka Tartu Muusikakooli päevist.

Ma ei mäleta, millal täpselt meie majja osteti klaver (ka Siberi-eelses elus oli sell pill olemas), igatahes Elva ajal. Aga ometi õpetas minule noodid selgeks vanem vend Jaak, kes neid ise õppis üle Alo õla, kuid kelle muusikaline kuulmine oli üsna nigel.

Missugune muusika kõlas kodus? Raadio oli meil küll üsna algusest peale. Siis juhtus, et Alo võitis loteriiga nn. radioola, ja see tähendas, et meil oli ka plaadimängija. Aasta võis olla 1962. Ja siis ilmusid esimesed plaadid - Beethoveni, Prokofjevi sümfooniad (vähemalt mõlemad Viindad) on tollest ajast meelde jäänud. Aga erilise koha said Bach'i Brandenburgi kontserdid ja Räätsa Kammerorkestri kontsert, mida Alo kuulas pidevalt. Aga kõlas ka elav muusika - ema mängis klaverit. Eriti on meelde jäänud soome helilooja Melartini

Vasakult: Alo, Mare ja Jaak 1963. a.

klaveriteosed, mida edaspidises elus olen vähe kuulnud. Ta mängis ka romantikuid - Chopini, Liszti... Bach tema lemmikute hulka ei kuulunud.

Heliloominguga hakkas Alo tõsiselt tegelema Tartu Muusikakoolis, jõudes selle lõpetamisel juba orkestriteoseni välja. Kuid midagi pidi ta proovitud olema ka varem - veel Elvas elades. Sest mälust kerkib üles üks pilt. Kassile oli kala toodud (oli see tõesti lutsukala?). Igatahes ütles isa "kassi häälega": "Aitab neist kirjanikest, nüüd tahaks ka heliloojat süüa." Tartu-perioodil läks heliloominguga tõsiseks. Meie vanematekodus liikusid põhiliselt kirjandusinimesed. Ja nii juhtuski, et kui Alol oli plaanis matkalaulu kirjutada, tellis ta sellele originaalteksti - Artur Alliksaarel. Nad teostasid sellega õo otsa - noor helilooja nõudis teksti ümber tegemist.

Lõpuks paar lõbusat lugu. Tunnistan ausalt, et mulle meeldis vanemat venda kiusata, mis sest, et füüsiliselt tema jõud üle käis - kui mina nutma hakkasin, polnud ma ju mingil juhul süüdi. Elasime Elvas. Kui Alo poodi saadeti, oli meie traditsiooniline lahkumisrituaal: "Ema: "Ole siis ettevaatlik!" Mina: "Ära siis kraavi kuku!" Ma ei tea miks, aga minu arvates oli erakordselt kaunis sõnakombinatsioon "Alo kukkus!". Sellega ma võisin tal päevade kaupa hinge seest süüa.

Alo korjas marke - see oli veel Elva ajal (Tartusse kolisime 1961. aasta päris esimestel päevadel). Mina korjasin ka, aga Alo oli mulle selgeks teinud, et eriti väärtuslikud on "praakmargid" - nii sain endale need, mis tema oli välja praakinud. Ometi juhtus kord nii, et isa tuli Tartust, oli marke ostnud ja - Alo polnud kodus. Mina sain need nuiamise peale endale. Lepiti kokku, et kui ma suudan suu pidada, siis jäävadki need mulle. Aga kuidas on võimalik suud pidada, kui oled naisterahvas ja aastaid oma neli. Vanemad tegid selgeks, et selleks on üks moodus - tuleb lihtsalt kahe näpuga suu kinni hoida. Nii me seal istusime, kui Alo tuli koju. "Mis teil on?" Vaikus. "Mis teil ometi on?" Vaikus. Alo mõtles veidi ja prahvatas siis: "Kas isa tõi marke?" Kui on vaja karjuda sõna "minule" (tegelikult kõlas see "miiiiiinule"), siis saab seda teha ka kahe näpuga suud kinni hoides. Mida ma ka tegin ja... jäin muidugi markidest ilma.

MARE PÕLDMÄE

31. mail oleks ENDEL ANI saanud seitsmekümneseks

"Endel Anile on omane alateadlik karakteriloomisuskus - ta on lausa õnnetu, kui juhtub olema luuta-lihata-vereta lüüriiline frakikangelane, kellele mingit huvitavat karakterit ei saagi anda." Umbes sedaviisi arvati "Vanemuise" kauaaegse esitenori kohta kuuekümnendate algul. Ja nüüdki veel asetab Erich Kõlar oma põgusais mälestuskildudes esikohale just Ani suurepärase näitlemisande.

Kui Laatre vallas Valgamaal sündinud poiss 14-aastasena tuli Tartusse oma elujärge seadma, olid tal tagasihoidlikud ambitsioonid: lootis treialiameti G. Peetsi käe all õige pea selgeks saada ja leiba teenima hakata. Ometi oli üks laulmise-teatritegemise pisik juba suguvõsa poolt sisse pandud ja kui "Vanemuine" 1942. a. avas õppetudiod, oli Endel varmas sissepääsu taotlema. Ilmselt köitis midagi temas komisjoni tähelepanu, ta võeti stuudiosse ja saadeti peagi lavale tenori pisirolli täitma. Väikseid ja individualiseeritud karakteriga episoodilisi osi oli E. Ani muide hiljemgi valmis tegema - talle meeldis neid n. ö. suurteks mängida.

E. Ani looduslikult ilusa, kõrge tenorihääle koolitas välja R. Jõks, kes oli pärastpoolegi nõu ja jõuga abiks uute ooperipartiide õppimisel.

E. Ani tegi läbi mitmete "Vanemuise" solistidele omase karjääritee: koor - kõrvalosad - ooperikangelane. Ja nagu ikka juhtub, tuli esimene peaosa tallegi "päästeoperatsiooni" näol - J. Lükki jäi ootamatult haigeks, 3 nädala pärast oli ette nähtud gastroll Tallinnas ja E. Anil tuligi kähku ära õppida Fausti partii! Enne etendust anti vaid kaks orkestriproovi, kuid tänu laulja andekusele ja kiirele kohanemisvõimele asi ilmselt õnnestus. Ega muidu poleks talle järgmisel päeval pakutud kohta "Estonias"! Oma kodulinna ja "Vanemuise" patrioodina ütles E. Ani aga ära siis ega andnud järele ka hilisematele ahvatlustele.

E. Kõlar: "E. Aniga oli hea koos töötada, ta oli haruldaselt lahtise muusi-

kalise taibuga ja tundliku lavanärviga, jälgis tähelepanelikult partnerit ja orkestrit. Aktiivsusest-liikuvusest oli talle tollal raske võrdset leida."

Lehte Mark: "E. Ani oli unustamatu partner, alati lahke ja sõbralik, täpne ja innustav. Olen temaga koos laulnud väga paljudes ooperites ja operettides, aga ka vokaal-sümfoonilistes suurvormides. Õieti algaski meie koostöö Mozarti "Reekviemis", elasin siis veel Tallinnas. Valmistusime Moskva dekaadiks, kus tuli esitusele ka Kapi "Tasuleegid" - E. Ani laulis seal Neemet. Kui sain 1957. a. "Vanemuise" trupi liikmeks, oli E. Ani mu pidev lavakaaslane. Oma maheda, põhiloomult lüüriilise häälega tuli tal sõltuvalt repertuaarist laulda ka dramaatilisi osi, tollal tegutses "Vanemuises" veel vaid kaks tenorit - J. Lükki ja A. Jõgi."

Nii L. Mark kui E. Kõlar peavad E. Ani hiilgeosaks ja lemmikrolliks Neemet Aava "Vikerlastes". Kaunis, emotsioonidest tulvil muusika ja ilus armastuslugu sobis suurepäraselt laulja siirale naturile.

E. Kõlar: "Kuid üllatavalt hästi tuli Ani toime ka muusikalises kui tõlgituslikus mõttes hulga keerulisemate

ülesannetega, nagu olid seda partiid Šostakoviči "Jekaterina Izmailovas" või Prokofjevi "Õnnemängijas" ja "Kihluses kloostriis"."

L. Mark: "Viimane oli lihtsalt vaimustav. Teravmeelses ja elurõõmsas lavastuses löid Ani ja Tordik võrratult toredad karakterid!"

E. Ani kõiki osi ei jõua üles lugedagi, ta oli äärmiselt töökas ja valmis alati vastu võtma kõik pakutu: Vašeki "Müüdüd mõrsjas", Alfredo "Traviatas", Ernesto "Don Pasquales", Cherubini "Figaro pulmas", aga ka Matsi "Rummu Jüris" ja palju teisi operetitegelasi; universaalse näitlejana koguni osi sõnalavastustes ja lõpuks toreda, mõnusa filmirolli - köstri "Kevades".

Kõik lavatajad pidasid Ani lugu, hinnates kõrgelt nii tema muusikalist kui näitlejameisterlikkust.

L. Mark: "Mõtlen rahuldustundega tagasi ka meie ühisele tööle loengukontsertide raames, lektor A. Allikveega käisime ju mööda Lõuna-Eestit tegemas nii vajalikku muusikahariduslikku propagandat. Sõitsime palju ringi ka teatrietendustega, teed aitasid kenasti lühendada Ani huumoririkkad jutupühumised."

E. Anil oli suur ja sõbralik pere, kelle elupaiga mööbli oli osavate kätega mees peaaegu täielikult ise meisterdanud. Selles kodus olid au sees noodid, raamatud, plaadid ja laulja muusikalist tegevust puudustava trükimaterjali hoolikalt talletatud kogu, kus kriitilised laused punasega alla kriipsutatud - neist väitis laulja saavat õpetust. Nõudlikusega enese suhtes pälvis E. Ani kolleegide sügava austuse.

Oma 50. sünnipäeva ja 35-aastast lavategevust tähistas Endel Ani V. Viru "Kuulsuse narridega"; 60. sünnipäeval käidi juba põdevat töökaaslast õnnitlemas tema kodus, sama aasta lõpul viis raske haigus armastatud ooperitenori manalateele.

Endel Anit meenutas koos L. Margi ja E. Kõlariga

INES RANNAP

"Edasi" 30. X 1960. A. Luur.

Nii ajaratas ringi käin'd...

Daamide vanusest tavaliselt ei räägita, nii ka seekord - mainigem vaid, et maikuus on ümmargusevõitu tähtpäev Ines Rannapil, kes käesoleva ajakirja lugejatele paljude kirjatükkide autorina igati tuttav.

Kirjutamist on I. R. harrastanud varemgi, avaldades arvustusi ja näit. raamatu eesti viiulikunstnikest "Meie interpreete" ning mõndagi muud. Peale sulepea ja kudumisvarraste (sic!) on aga ta peamine atribuut käeshoidmiseks olnud ikkagi viiulipoogen, mille abil on aastakümneid välja võetud kauneid helisid Eestimaal ja väljaspool seda ning näidatud ette seda kunsti ka õpilastele G. Otsa nim. Muusikakoolis.

Kuri käsi, mis on põhjustanud kõige armastatuma tegevuse katkemise, ei ole loodetavasti ulatanud rikkuma muud ilusat, mida elul on pakkuda. Õnne ja tervist!

LEELO KÕLAR

Veel üks okupantide koletu kuritegu

Neetud okupandid! Nad on hakkama saanud veel ühe koletu kuriteoga - nende valitsemise ajal on eestlastesse sisse topitud liiga palju kultuuri. Nüüd jäävad need õnnetud inimeses "veel kauaks euromallidele nivelleeruva ühiskonna valukohaks". Nad takistavad välja kujunemast meie edukat keskklassi ja tema perekonnaid: "pereisa vaatab Sekserit (autor reedab oma nõukogulikkude päritolu, ta pole veel küllaldaselt euromallidele nivelleerunud, on ju hoopis "Sexer"), pereema seebikaid ning lapsed koomikseid."

Aitäh Veiko Märkale, kelle kirjutis 2. mai "Eesti Maas" aitas mind selle kuritöö koletuslikkust sügavalt mõista.

MASSIKULTUUR ON KASULIK KÕIGILE

Kuidagi väga libedalt on eesti kultuurieliidile viimasel ajal omaks saanud taganutuorin ning valitsuse põhjamise torin. Häid raamatuid enam ei osteta. Ei loetagi mitte. Kahtlane juba, kas rahvas enam lugeda oskabki. Kardetakse, et koomiksid tõrjuvad kirjaliku teksti välja. See aga tähendaks mõistagi maailma lõppu.

Vist ei vaja tõestamist, et vähemalt 75% rahvast on nii mineviku kui tuleviku elukorralduse juures määratud musta, s. t. kultuuritaset mittenõudva töö tegemisele. (Haridustase on muidugi iseasi.) On igati parem, kui nad ise sellest aru saavad ning peale pornopiltide ja Vahitorni uurimise rohkem oma silmi ega pead vaevama ei hakka. Arvurikkamatel ja lihtsama ajalooa rahvastel võib ülalnimetatud protsent isegi suurem olla, aga eestlastele on kultuur ikkagi üle sajandi tähendanud midagi tavalisest enam. See on olnud sama oluline eneseteostuse vahend nagu mõnele teisele vallutussõjaj või religioon.

VALED INIMESED

...Osa inimesi lihtsalt tajub kunstist tulenevat kummastusefekti, osa ei. Ehkki enamikule on võimalik seda õpetada või neid vähemalt uskuma panna, et nad seda suudavad. Kui muid eneseteostusvahendeid napib - nagu see totalitaarse süsteemi tingimustes välja kujunes -, satub kõrgkultuuri rüppe rohkesti ka selliseid inimesi, kellel selleks muidu võimalusi ega tahtmistki poleks jätkunud...

Kas me integreerume edaspidi Euroopasse või isoleerume - sedavõrd suurt kultuurikihti kui Nõukogude ajal pole eesti rahval enam mõtet peale kasvata. Lääs on meieta või meiega ikkagi Idast oluliselt tsiviliseeritum. Ning töötute haritlaste probleem oli esimeses Eesti vabariigis, kuhu jõuti üsna sarnasest olukorrast, liiga terav, et seda unustada. Ei meie eneste ega ühineva Euroopa (maailma?) huvides ole sedavõrd suur kunstilembus, nagu me enesele veel hiljaaegu lubada võisime.

KULTUUR RAHVATA

Ma ei sõdi eesti kultuuri vastu. Aga mõelgem meie lähedaste sugulaste - liivlaste ja vadjalaste peale. Rahvaid ju

Tutvunud "Muusikalehe" sellesse numbrisse paigutatud B. Parsadanjani mälestustega, lisan üleskutse Pärnu linnavõimudele: ärge lasku kunagi enam igasuguseid šostakovitšeid, oistrahhe ega arhipovaid ning muid okupante oma eurolinna suvitama ja eesti rahva selgroogu nõrgestama!

I. T. STÄN

Toimetus avaldab mõnede kärbetega ka I. T. Stäni inspireerinud artikli. Me ei tea, kas autor on kirjutanud selle tõemeeli või irooniaga, küll aga peegeldab see üha laiemalt levivaid seisukohti.

enam pole, ehkki kultuurid on säilinud. Ning ka eestlasi ei hoia alal mitte rahva-, ammugi mitte kõrgkultuur, vaid ikka mõõdukalt tubli ja parajalt edukas keskklass, kelle põhihuvi on enda ning (NB!) oma laste vähemalt mõõdukas majanduslik kindlustamine. **Seista tuleb rahva, mitte tema kultuuri püsime eest. Rahvast ilma kultuurita pole olemas, kultuure ilma rahvasteta küll.**

Arvan niisiis, et tuleviku Eestis näeb vähemalt 75% perede kultuuritase välja sellisena: pereisa vaatab Sekserit, pereema seebikaid ning lapsed koomikseid. Ning ei mingit häirivat kõrvalpilku kultuuri poole. Nõnda see Eesti kauaoodatud keskklass formeerub ning rahva selgroogu püsti hoiab.

75% on muidugi laest võetud arv. Suured rahvad võivad endale ka väiksemat kultuuri ülalhoidjate protsenti lubada. Prantsusmaal näiteks ei loe umbes 90% elanikest ilukirjandust. Ja usun, et kuldsetel kuuekümnendatel ka ei lugenud. Aga ülejäänud kümnendikust piisab, et kirjandust üleval hoida.

VÕÜRUTAMINE

Veel kummalisem kui kartus seniste positsioonide ahenemise pärast tundub mulle kultuuriringkondade pidev ja ahastav rahamängumine valitsuselt. Isegi varas ei küünita ju kätt sinna, kus midagi pole. Jääb mulje, nagu eksistee-riks meil massi- ja elitaarse kultuuri vahel veel üks vorm - kerjuskultuur. Loomulikult ei ole sellel stiilipuhtaid esindajaid, pigem on teda rohkem või vähem kõigis, kes stagnaaja *alma mater*'it ning tema heldeid niasid mäletavad.

Võõrutamisprobleem pole vist veel kuigi kaua kestnud. Üks selle kõige hüsteerilisemaid väljendusi oli võimude süüdistamine ühe silmapaistva poedi enesetapas, mida mõned krokodillipisarate valjad massimeedias häbene-mata kultiveerisid. Ning tagatipuks nõutakse järjekindlalt igalt ametisse astuvalt valitsuselt **kultuuripoliitika** nimelise imelooma näitamist...

Loomulikult oleks näiteks meie teatrirahvas rõõmus ja rahul, kui teatripiletid maksaksid paarsada krooni, saalid oleksid aga tulvil elitaarset publikut. Küllap on teistegi kultuuriharude

esindajatel samalaadseid unistusi. Ent mis on sellel pistmist kultuuri või kultuuripoliitikaga? Selliste soovide täitumise määrab rahva elatustase, teatrihuviliste ja -vastaste põlvkondi ju ei eksisteeri. Ning rahva vaesuses võib süüdistada küll väga paljusid institutsioone, aga igatahes mitte Eesti valitsusi, rääkimata kultuuriministeeriumidest. Kardan, et ajalugu tunneb vaid üht kultuuripoliitika vormi ja see on kultuurivastane poliitika.

Enamikus maades ju kultuuriministeeriumid tegutsevad, võidakse nüüd väita. Jah, aga enamik maid on meist ka suuremad ja rikkamad, seal on lolle rohkem ning nad võivad üleval pidada suuremat bürokraatide armeed... Aga seda, et kusagil maailmas mõni kultuuriministeerium kultuuri arendaks või suunaks, ei ole seni kindlasti juhtunud.

RAHU JA RÕÖMU!

Mida teha selle kontingendiga, kelle Nõukogude võimu ajal saavutatud vaimsele tasemele enam rakendust ei leidu? Mõned nendest on pöördunud religiooni, mõned äri, mõned TM-i ja muu šarlatanide pakutava määmi juurde. Ent see lõhestatud hinge ja hamletliku küsimusega subjekt jääb siiski veel kauaks euromallidele nivelleeruva ühiskonna valukohaks.

Kuidas peaks uutes tingimustes läbi ajama see ülejäänud 25%?

Eelkõige ei maksa oma nina püsti ajada ja ennast massist paremaks pidada. Iga inimese on ühevõrra elamisväärtus...

Aga ei tasu sellesama massi pärast ka süüdistada, võtta endale valgustaja rolli. Valgustussajand, võtke teadmiseks, on ammu möödas. Nüüdseks on ka Eestimaal kõik ära valgustatud, mis seda väärrib. Kultuuri kättesaadavus sõltub vast ainult rahakotist, ning sellestki mitte nii palju, et kära teha. Kui inimesed ikka Fellini filme ei vaata või Elioti esseid ei loe, siis sellepärast, et nad ei taha, mitte et nad ei teaks, et säärsed asjad olemas on.

Kõndige aga uhkelt ja vabalt keset teed, tundke elust rõõmu ning lehitage kraavisolijaile. Uskuge, nad ise soovivad sinna jõuda. Veel enam - nad **peavadki** seal olema.

VEIKO MÄRKA

ON TESTAMENTIDE AEG

MSTISLAV ROSTROPOVIŠ TÕMBAB ELUTÖÖ LÕNGU KOKKU

"Terve, Terve!" Heatujuline Mstislav Rostropoviš tutvustab oma soome keele sõnavara, saabudes hommikusöögile Stockholmi hotellis "Diplomat". Soome on ta eriline armastus ja talle kuulub endiselt maja Lappeenrannas.

"Esimene kapitalistlik maa, kus ma olen käinud, on Soome. Oli 1949. aasta. Ma ei unusta kunagi lennuväljale laskumist: esimesena tungis sõrmetesse hea kohvi lõhn," meenutab

Rostropoviš. Samal aastal tuli ta uuesti Soome kontserti andma koos viuldaja David Oistrakhiga ja kohtus siis ka helilooja Jean Sibeliusse. Rostropoviš rehkendab, et esiettekandeid on tal tšellistina arvel üle saja ja dirigendina üle viiekümne. Ta oli Šostakoviši, Prokofjevi ja Britteni lähedane sõber, Messiaen, Dutilleux, Lutoslawski, Penderecki ja mõned teisedki heliloojad on kirjutanud tema jaoks teoseid. Temaga kohtudes tundub, et sinu ees istub terve peatükk muusikaajalugu.

Slaval jätkab mälestusi ja jutte meie sajandi tähtsast inimestest. Kahtlemata ka Nõukogude ajaloo kurbadest lehekülgedest. Seepärast oodatakse kannatamatult tema mälestusi — 1997. aasta jooksul need valmivad. Selleks aastaks olen jätanud kontsertide kalendrisse palju lünki kirjutamise jaoks," jutustab Rostropoviš.

Rostropoviš on Stockholmis dirigeerimas oma vana sõbra Rodion Ššedrini ooperit "Lolita", mis on valminud Nabokovi romaani alusel. Ta tundub olevat viimasel ajal spetsialiseerunud vene heliloojate uutele ooperitele: Alfred Schnittke "Elu koos idioodiga" Amsterdams, Sofia Gaibadulina "Akvaarium" Genfis, juunis Schnittke "Gesualdo" esiettekanne Viini Rahvusooperis. "Ma ei dirigeeri neid teoseid sellepärast, et nad on venelaste tehtud, vaid seetõttu, et pean neist lugu. Igaüks neist käsitleb üldisi isiklikke probleeme."

"Elus koos idioodiga" tulevad Rostropoviši võimed eriti laiale esile. Ta mitte ainult dirigeeris, vaid ka mängis tšellot ja klaverit.

EMIGRANDIST RAHVUSKANGELASEKS

Mstislav Rostropoviš sündis 1929. a. Bakuus muusikute perekonnas. Kui ta oli nelja-aastane, hakkas ema talle õpetama klaverit ja pisut hiljem isa tšellot. Kui pere oli kolinud Moskvasse, hiilgas ta seal konservatooriumis tšellot õppides. Dmitri Šostakoviš õpetas talle kompositsiooni. Ka juhatas ta juba üliõpilasena orkestreid.

Pärast sõja lõppu hakkas Rostropoviš esinema ka Läänes ja teda hakati pidama Pablo Casalsi mantlipärijaks maailma parima tšellistina. 1955. a. abiellus ta Suure Teatri juhtiva soprani Galina Višnevskajaga, alustas esinemisi nii Nõukogude Liidus kui välismaal ka pianistina, sh. abikaasa klaverisaatjana. Pärast edukat debüüti dirigendina Suures

Teatris, järjekorses "Jevgeni Onegini" lavastuses hakkas ta dirigeerima ka teisi oopereid.

Kui Rostropovišite abielupaar oli 60-ndate aastate lõpul sattunud ebasoosingusse A. Solzenitsõni kaitsmise pärast, said nad õiguse jätkata välisesinemisi Edward Kennedy pealäkäimisel. 1974. a. siirdusid nad Läände ja neli aastat hiljem võeti neilt Nõukogude kodakondsus. Läänes asus Rostropoviš algul elama Pariisi, aastast 1977 oli ta Washingtoni sümfoonia-orkestri dirigent.

1990. a. käis Rostropoviš selle orkestriga Moskvast, kus teda soojalt vastu võeti. Talle ja ta naisele taastati ka kodakondsus. Päriselt Venemaale tagasisiirdumist nad ei plaanitse.

Tagasitulek kuriteopaigale

Ooper on M. Rostropovišil sügavalt veres. "Olen teatriinimene ja ka tšellorepertuaaris tõmbavad mind sellised teosed, milles võin seda poolt ära kasutada - näiteks Straussi "Don Quixote" ja Blochi "Schelomo". Need on just nagu ooperid tšellole."

Ta meenutab, kuidas ta töö ooperidirigendina algas. Moskva Suures Teatris kuulis ta "Jevgeni Onegini" ja hakkas kahtlema, kas Tšaikovski teost lauldakse õigesti. "Hankisin originaalpartituuri ja panin tähele, et nn. traditsioon on sellesse lisanud kõrvalisi fermaate ja otseseid võltsinguid. Tahtsin ise teost dirigeerida ja sain selleks loa. Alguses võitlesin endale välja kümme proovi, aga kui muusikuile sai selgeks puhastamistöö ulatus, tehti tuntud teosest 23 proovi. See oli ennekuulmatu teatri ajaloos."

Suures Teatris pole Rostropoviš pärast Läände siirdumist esinenud. Nüüd tuleb ta Vene ooperilavale tagasi. "Selle aasta lõpul juhatan Suures Teatris Mussorgski "Hovanštšinat" ja 1996. a. Peterburis Maria Teatris Šostakoviši "Mstsenski maakonna leedi Macbethit."

Vene oopereid on maestro juhatanud ka Läänes. Mullu olid kavas Tšaikovski "Padaemand" San Franciscos, Prokofjevi "Kihlus" Londonis ja Rimski-Korsakovi "Tsaari mõrsja"

Washingtonis. Seda lavastas Rostropoviši naine, lauljatar Galina Višnevskaja.

Bach teeb alandlikuks

Mõnigi on imestanud, miks Rostropoviš pole plaadile mänginud Bachi soolotšellosarju. Selle aasta mais laseb EMI-firma need siiski müügile nii komplektidiski kui videona. Lindistus on tehtud paar aastat tagasi Vezelay barokk-kirikus Prantsusmaal.

Aga miks alles nüüd? "Sellepärast, et ma pole olnud rumal," naerab Rostropoviš. "Bachi teosed on midagi Piibli-taolist, neist leiab ikka midagi uut. Bach on mind saatnud kogu elu. Tema esitamiseks ei tunne ma end kunagi valmis olevat, tõlgendused on vaja iga kord uuesti läbi mõelda. Mõnikord tundub mulle, et ma pole praegugi veel küps nende lindistamiseks, aga teisalt - kui ma seda nüüd ei tee, võib hiljem olla liiga hilja."

Nii räägib maailma suurim tšellist - tema alandlikkusest oleks paljudel teistel õppida.

Rostropoviš tšellomänguõppus on viimasel aastakümnel käändunud hiilgavast virtuoossusest hingestatamise suunda. Viimasel kontserdil Soomes, Tampere 1990. a. mängis ta Haydni C-duur Tšellokontserti mängleva kergusega, lisapalana aga ühte Bachi sarabandet. See oli tantsust kaugel, pigem filosoofiline mõtisklus.

"Õige tähelepanek. Ma ei leia, et tantsulisus oleks Bachi soolotšellokontsertides midagi olulist. See muusika vaatab oma ajast palju üle." Selle peale küsisin, mida ta arvab praegustest oma aja stiilipärasust taotlevaist barokitõlgendustest.

"Olen sellest suunast küll huvitatud, kuid sageli annab see vaid pinnapealseid tulemusi. Näiteks ei saa ma aru, miks 1/16-noodid peavad kõlama 1/32-nootidena. Autentsuseni võib jõuda vaid siis, kui tunned heliloojaid isiksustena ja õpid nii selgeks ühenduse muusika ja inimese vahel, nagu ma olen selle sajandi tähtsamate heliloojate puhul õppinud. Bachi puhul on see võimatu."

"Võime uurida seda, kuidas baroki ajal mängiti, aga me ei tea, kas Bach oli rahul oma aja stiili ja muusikutega. Võib-olla tundis ta end oma aja vangina. Kui harjutasime Šostakoviči II Tšellokontserti, tuli meil teha raske metsasarvepartii puhul palju tööd. Šostakovič ütles: "Kuule, Slava, oleks kahju, kui ma sureksin enne uuelaadse metsasarve leiutamist." Näiteks nõuavad Beethoveni sonaadid minu meelest moodsat tšellot, suurt Steinway-klaverit ja tuhandepealist publikut. Lihtsalt sellepärast, et muusika ideed on nii suured."

Šostakoviči testament

Dmitri Šostakovičit peab Rostropovič oma muusikute tähtsaimaks õpetajaks. Ta õppis tema juhtimisel kompositsiooni ja instrumentaariumi ning oli tihti ta teoste esmaettekandja. Sõprus ei jäänud professionaalseks, vaid süvenes üpris isiklikuks.

"Šostakovič kirjutas mulle kokku 65 kirja, millest ühe avastasin alles aasta tagasi. Selles soovib Šostakovič, et organiseeriks tema muusikale festivali ja esitab täpse kava: kuus sümfoonia- ja viis kammerkontserti. Leidsin, et olen temale selle võlgu ja hakkasin kohe tööle. Jaanuaris-vebruaris 1997 korraldatakse Peterburis festival täpselt selle kava kohaselt. Aasta hiljem kordub see Londonis."

Teine lubaduse täitmine on Šostakoviči 15 sümfoonia plaadi pakett, mis lõpetatakse selle aasta jooksul. Orkestreid on kaks: Washingtoni sümfooniaorkester ja London Symphony Orchestra. "Oleme temaga arutlenud palju tema muusika üle ja Šostakovič esitas üpris detailseid soovide. Neid püüan sümfooniates arvestada nii täpselt kui võimalik."

Kas Šostakoviči muusika on midagi sellist, mis avaneb vaid siis, kui tunned teda isiklikult? "Ei ole." vastab Rostropovič. "Kõik on kirjutatud muusika. Niimoodi pani ta paberile oma elu. Elu on ka poliitika ja mõnedest teostest saab otse välja lugeda selle loomise aja poliitilist olukorda. Harv inimene, kes teab, et Tšellokontserdi finaalis olev kuratlikult käsitletud meloodia on Stalini lemmiklaul."

"Kuigi imetlesin väga Šostakovičit, ei arva ma, et ta oleks mingi kirgas allikas, ainult suurte kvaliteetide inimene. Šostakovič oli ennekõike inimlik. Elu ütles talle ette, mida teha. Ta tegi järeleandmise režiimile, andis oma allkirja mõnedele

totratele paberitele, kuid ta ei teinud seda kurjusest, vaid selleks, et võiks teha rahulikult oma heliloojatööd."

Rostropovič kurdab, et kui ta räägib Šostakovičist kõik, mida tahaks rääkida, kuluks ära kogu päev ja õhtune kontsert tuleks ära jätta. Üks anekdoodi moodi lugu siiski. "Kui kandsin ette ta ITšellokontserdi, palus Šostakovič luba kasutada noodistuses mu lindistuse metronomimärke.

Mõni aasta hiljem mängisin sama lugu, kuid tahtsin tempot kiirendada. Ka helilooja ise leidis, et nii on parem. Kuid kriitik pani seda tähele ja pahandas, et ma polnud autori metronomimärke arvestanud."

Dirigeerimine on hüpnotiseerimine

Rostropoviči lepingulised kohustused Washingtoni sümfooniaorkestri muusikalise juhina lõppesid mullu. Nüüd töötab ta põhiliselt Londoni sümfooniaorkestriga. Paljud ei pea teda dirigendina nii tähelepanuväärseks kui tšellistina, kuid ta ise ei oska neid kahte rolli teineteisest eristada.

"Rollid? Neist ei tea ma midagi. Mängimine ja dirigeerimine on mulle sama asja erinevateks poolteks. Mu elu poleks võimalik üheta nendest. Pean ikka silmas muusikat, instrument on kõrvaline seik. Oleksin ma jätkanud ainult tšellistina, oleksin jäänud paljust ilma ja mu elu oleks olnud palju vaesem.

Minule on parim dirigendikool olnud võimalus jälgida solisti kohalt maailma parimate maestrote tööd. Paistab, et oma instrumentalisti tausta tõttu visandan mängu konkreetsemalt ja suudan suhelda muusikaga konkreetsemalt."

Kuigi Rostropoviči dirigenditöö tulemuslikkus on olnud kõikum, ei või eitada tema tõlgenduste emotsionaalset intensiivsust. Kuidas süstib ta oma suure tunde muusikasse? "Kõige alus on oma tunnetes kindelolek. Ainuuksi taktilöömise tehnikast ei piisa, sest dirigent peab oma tunded edasi andma kogu oma isiksusega: silmadega, näoilmega, hääletooniga jne. Arvan, et tegemist on eri sorti hüpnotiseerimisega. Proovidel tuleb olla hästi otstarbekas, kontserdil lisandub selle "müstiline pool"."

Humanismi jutlustaja

Rostropovič on saanud tuntuks aktiivse inimõiguste eestvõitlejana sellest ajast peale, kui ta andis oma kodus varjupaika võimude vihaalusele Aleksandr Solženitsõnile ja sattus seetõttu ise raskustesse.

Nüüd annab Rostropovič suure osa kontserte tasuta heategevuse otstarbel. "Muusika ja meie, artistide, ülesanne on parandada maailma, teha see elu jaoks sobivamaks paigaks."

Kui langes Berliini müür, kiirustas Rostropovič kohe paigale mängima Bachi soolotšellosarja. Millest tuleneb see ülevoolav humaansus? Artist ise vihjab oma lapsepõlve kogemustele, sellele, kuidas inimesed aitasid teda 30-ndate aastate Moskvast, kui ta pere elas vaeselt ja kodutult.

Standardne küsimus Rostropovičile: milline on Venemaa praegune olukord?

"Tundub olevat raske, üleminekuperiood on veninud pikemaks kui oodati. Tähelepanuväärne on aga, et kultuuri on Venemaal ikka olemas. See ei sure sugugi. Pole põhjust muretseda sellepärast, et parimad noored kunstnikud siirduvad Läände elama, kuna nad jätkavad seal tööd riigi saadikuina. Mina olen viimase 20 aasta jooksul saanud teha välismaal rohkem tööd vene kultuuri heaks, kui ma oleksin saanud teha, jäädes Nõukogude Liitu."

"Heifetz, Horowitz, Šaljapin," loetleb ta nimesid, kelle hulka arvab ta end kuuluvat. Venemaa suurimaks kingiks Ameerikale peab ta aga Stravinski.

HARRI KUUSSAARI

Rondo, 95/1

Fryderyk Chopin

1818. a. kirjutas Varssavi ajaleht ühe algkooliõpilase komponeeritud, tema poolt isa kirja pandud ja trüüki antud g-moll poloneesi kohta: "Selle Poloneesi autor on lütseumi keeleõpetaja N. Chopini 8-aastane poeg. Ta on tõeline muusikageenius, kes suursuguse kergusega ja harukordselt maitsekalt mängib kõige raskemaid klaveripalu ja loob tantsu ja variatsioone, mis kutsuvad asjatundjais ja kriitikuis esile vaimustuse."

Artikkel äratas varssavlaste paraja uudishimu, eriti kuna väikese muusiku isa oli prantslane, kes pidas pensioni rikaste laste tarvis, õpetades neile prantsuse keelt ja häid kombeid.

Paljud varssavlastes teadsid sellest kõigest isegi. Juba 24. veebruaril oli 8-aastane poisike Radziwilli palees ühel heategevuskontserdil esmakordselt üles astunud. Ta oli koguni käinud Vene keisri vennale, suurvürst Konstantinile tema lossis tundide kaupa klaverit ette mängimas.

N. Chopin pälvis linlaste hulgas austust ja nad läksid meeleldi kuulama väikese hapra Fryderyki avalikke esinemisi. Vaimustunud publik leidis, et sellist imet polnud nähtud Mozartist saati! Niipea kui noor kunstnik lõpetas mängu, täitis saali meeletu aplaus, rahvas tõusis

püsti, et näha paremini õrna, otsekui läbipaistvat näokest, heledaid lainelisi juukseid, halle kuhugi kaugusesse vaatavaid silmi. Tänuks kiidu-avalduste eest oli Fryderyk valmis aina veel mängima oma palu ja improvisatsioon.

Varssavi lähedal Śelazowa Wolas 1. märtsil 1810. a. sündinud Fryderyk (peagi kolis perekond Varssavisse) polnud koolist just eriti edukas, kuid paistis silma oma keskendumise, tõsiduse ja heade kommetega. Sellele vaatamata oli ta alati valmis poisikesetempudeks, iroonilisteks märkusteks ja julgeteks karikatuurideks oma kaasõpilaste ja õpetajate iseloomulike harjumuste või veidruste aadressil.

Koolikaaslastele avaldas Fryderyk oma klaverimänguga suurt mõju: pruukis tal vaid istuda pilli taha, jalamaid lakkasid hullamine, kisamine ja tülitsemisedki. Kogunud lapsed enda ümber, "jutustas" Fryderyk neile klaveril fantastilistest seiklustest, röövlitest, koletistest. Poisid olid võlutult vait, mõõdakäijatele avaldas aga rahu ja kord koolimajas väga hea mulje.

Erinevalt paljudest teistest muusika suurmeestest oli Fryderyk Chopini lapsepõli õnnelik ja suhteliselt jõukas: isa Nikolas, poolatarist ema Justyna, õed armastasid ja hellitasid teda (õde Ludvika põetas teda tema viimastel elukuudel Pariisis), seda enam, et ta polnud väga tugev, juba lapsena andsid end tunda nõrgad kopsud.

Perekonnal oli internatsionaalne tutvusringkond - peale poolakate ja prantslaste kuulus sinna venelasi ja sakslasi. Koolis sõbrunes ta paljude isamaaliselt meelestatud poola noormeestega ja tundis end poola patrioodina elu lõpuni. Veel 1825. a. oli Vene tsaar Aleksander I kinkinud 15-aastase Chopini kuulamise järel talle briljantsõrmuse, kuid pärast dekabristide ülestõusu mahasurumist Chopini enam õukonnaüritustele Varssavis ei kutsutud. Vastavalt

Chopini viimasele soovile toodi ta süda Poola ja müüriti maa-aluse Püha Risti kloostri välisseina. See sai sündida aga alles 30 aastat pärast Chopini surma 1879. a.

Enam järel oli Fr. Chopini esimene muusikaõpetaja Wojcick Šywny. Tol õlekarva parukaga hiiglasel oli pealiskaudseid teadmisi mitmel alal, ka harmoonias, viiulija klaverimängus.

Chopinilt ta tundide eest tasu ei nõudnud, kandis koguni tema esimeste teoste trükikulud. Ent üsna pea polnud Šywnyl Chopinile enam midagi õpetada peale soovitusel arendada end ise ja otsida oma teed kunstis.

Kummaline küll, aga Chopin justkui ei vajanudki klaveriõpetajat. Juba lapseas olid ta sõrmed hämmastavalt paindlikud, valmis realiseerima kõike, mida neile dikteeris "omaniku" muusikaline fantaasia. Komponeerimise tarvis piisas aga esialgu Žywnyli poolt näidete varal antud selgitustest, mis on fuuga, sonaat ja teised muusikavormid.

Pärast Varssavi lütseumi lõpetamist (1821-26) asus Fr. Chopin õppima Varssavi ülikooli muusikafakulteti, sai seal J. Elsneri käe all põhjaliku muusikalise hariduse. Siit algab küps periood ka Fr. Chopini heliloomingus. Väga suurt mõju avaldas talle N. Paganini kuulmine.

Süvenes ka ta huvi rahvamuusika vastu. Juba 14-15-aastase poisikesena oli ta rännanud mööda Poola külasid, kus hommikust õhtuni kõlanud muusika sai aluseks Chopini tohutule tantsuloomingule.

Õpingute eduka lõpetamise puhul 1929. a. komponeeris Konservatooriumi rektor ja ühtlasi Chopini õpetaja J. Elsner tema auks laulu ja kinkis hõbedast karbikese, mis oli täidetud kodumaa mulla-

Kirjanikust sõbratari George Sandi joonistus Chopinist.

ga. Selle raputasid sõbrad pärast Chopini surma tema hauale Pariisis Père-Lachaise'i kalmistul.

Pärast õpingute lõpetamist sõitis Fr. Chopin ennast täien-dama ja kontsertreerima Austriasse ja Saksamaale: Viini, Münchenisse, Stuttgarti. Selle reisi ajal suruti maha Varssavi ülestõus. Vapustatud Chopin vastas mõnede oma elu kõige draamatilisemate teostega (etüüd op. 10 nr. 12 - revolutsiooniline) jt. Kodumaale tagasi pöördumata asus ta elama Pariisi.

Elu Pariisis oli Chopinile loominguiliselt viljakas ja täis kohtumisi huvitava tutvuskonnaga. Muusikute G. Rossini, V. Bellini, Fr. Liszti ja teiste kõrval kuulusid sinna ka H. de Balzac, E. Delacroix. Armastus sidus teda mõnda aega George Sandiga.

Kuigi F. Chopin oli tagasihoidlik, pidades iga kiitust liialdatuks ja armastades esineda vaid kitsale ringile, tõi võrratu interpretatsioon ja suurepäraseid helitööd talle paraja populaarsuse. Sõpraderingis viibiv R. Schumann hüüatas kord: "Võtke mütsid peast, teie ees on geenius!" Kuid leidis ka kriitikuid, kes nimetasid Chopini tõi "absurdseiks ekstravagantsusteks" ja "allpool keskmist taset" olevaiks: tõeline ja kestev kuulsus sai helimeistrile osaks tegelikult alles pärast tema surma.

(Järgneb.)

18-aastase Chopini joonistus.

UUT EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU MUUSIKAFONDIS

Noodid

- Asch, G. Reiner, D. Anthology of jazz violin styles. - Pacific, 1982.
 Bay, B. Jazz clarinet studies. - Pacific, 1980.
 Dawidowicz, Sulz, J. Österreichisches Liederbuch "Komm, sing mit". - Innsbruck, 1975.
 Edlund, L. Sträckkvartett nr. 2: "Reflexer från en hymn". Partit. - Stockholm, 1994.
 Fiddle tunes & irish music for mandolin. - Pacific, 1981.
 Gately, E. Bass improvising for upright or electric. - Pacific, 1979.
 Hal Leonard harmonica series: Country favorites. - Winona, 1983.
 Hultqvist, A. Time and the bell for orchestra: Score. - Stockholm, 1994.
 Isaac, B. Chosen music for violin: Great concertos. - Pacific, 1982.
 Jeverud, J. Orkestervariationer: Score. - Stockholm, 1994.
 Jonsson, J. Finsk dikt: Sång och piano: Op. 33. - Stockholm, 1994.
 Jonsson, J. Mazurka: Piano solo. - Stockholm, 1994.
 Jonsson, J. 3 sänger till texter av Oscar Sjöme: Op. 20. - Stockholm, 1994.
 Kerrigan, Ch. The key to drum polyrhythms. - Pacific, 1983.
 Kietzer, R. Schule für Tuba in F und Es oder Helikon. - Frankfurt am Main.
 Lawry, W. Right hand studies for classical guitar. - Pacific, 1982.
 Lindgren, R. Oaijé: Lines & figurations for orchestra. - Stockholm, 1993.
 Lundquist, T. I. Landscape for tuba and strings (with piano): Piano score with solo part. - Stockholm, 1994.
 Martin, F. In terra pax: Oratorio breve pour sopr., alto, ténor, bar. et basse solos, deux choeurs mixtes et orch.: Partit. - Wien, 1953.
 Mater, H. An introduction to latin percussion. - 1986.
 Mel Bay's Deluxe Encyclopedia of banjo chords. - Pacific, 1973.
 Moyse, M. Douze études de Th. Boehm entierement revues, corrigées et annotées par M. Moyse: Pour la flûte. - Paris, 1949.
 Moyse, M. 26 exercices de A. Fürstenau pour la flûte: 2. vol. - Paris, 1949.
 Müller, R. Schule für Zugposaune. - Frankfurt a. M.
 National anthems of the world. - London, 1993.
 Packeiser, A. F. Rademaker, D. Hits aus Irland 1. - Lilienthal/Bremen, 1982.
 Pesni Raimonda Paulsa: Pesennik. - L., 1991.
 Satzenhoffer, J. Schule für Fagott. - Frankfurt a. M.
 Volkstänze aus dem Baltischen Raum für 2 Blockflöten gleicher Stimmung oder andere Melodie-Instrumente. - Mainz, 1942.

Heliülesvõtted

Kompaktplaadid

- Englund, Einar. Symphonies Nos 1 and 2 / Perf. by Estonian Symphony Orchestra, cond. P. Lilje.
 Vivaldi, Antonio. The four seasons; Ballade No. 4; Concertos for violin and string orchestra: Nos. 3 and 6 / Perf. by: Hamburg Chamber Orchestra, cond. H. J. Walther, H. Holm, violin - 1994.
 Drei berühmte Orgeln = Three famous organs / Vortr.: A. Uibo, Sauer-Orgel des Tallinner Domes, A. Kaléjs, Walcker-Orgel des Rigaer Domes St. Maria, B. Vaitkus, Schuke-Orgel der Kathedrale in Vilnius. - Bremen, 1995.
 Gugge Hedrenius' Big Blues Band (ansambel). Jazz ballroom night. - Stockholm, 1994.
 Shomron, Elisheva (laulja). For the sake of Zion: Selected songs.
 Helikassetid
 2 Quick Start (ansambel). Olen loobuda sust proovinud. - Tall., 1995.
 Beep Shop Boys (ansambel) / Esit.: M. Moldau, müra, L. Saatpalu, lora. - 1995.
 Folkmill (ansambel). Mõnusamad lood. - Tall., 1995.
 Clayderman, Richard (klaver). Amour et plus... - 1992.
 Clannad (ansambel). Pastpresent. - 1989.
 Zamfir, Gheorghe (paani flööt). The king of pan-flute.
 Heliplaadid
 The Eagle: A musical salute to America. - 1974.
 Golden hour of national anthems and international marches / Perf. by: Band of the Corps of Royal Engineers, Band of the Coldstream Guards.

EESTIST

(algus lk.4)

Suupillikuningas "Jazzkaarel"

Aprilli lõpul toimunud 1995 aasta "Jazzkaare" värvikamaid külalisi oli belglane Toots Thilemans, keda peetakse maailma suupillikuningaks. Seda nime ta õigustas. Mitmed ansamblid ja üksikesinejad kasutasid rohkesti erinevate maade rahvamuusika motiive. Eriti paistis selles oasa silma eesti ansambel "Ajaratas" vanada regilaulude töötlustega.

Meenutati "kuldseid kuuekümnendaid"

Aprillis jätkus rahvamajade ja taidluskollektiivide 35. aastapäeva tähistamine. Hruštšovi "sula" ajal hakkas Eesti põllumajandus ülesmäge minema ning see kajastus ka maa kultuurielus. Aprillis 1960 sai valmis Türi kultuurimaja Järvamaal, asutati Laheda puhkpilliorkester Põlvamaal ja Võru segakoor "Videvik". Kõiki neid sündmusi tähistati 35 aastat hiljem taidluskontsertidega. Pärnu-Jaagupi rahvamaja kogunesid aga ilma tähtpäeva märkimata need, kes on paikkonnale toonud oma taidluskunstiga au ja hiilgust, meenutamaks rahvamaja hiilgeaegu.

GUINNESSI REKORD

* Maailma suurim klaver valmistati 1935. a. Londonis. See kaalub 1250 kg ja 3,15 m pikk. Pikkim bassikeel on 3,02-meetrine, tema tõmbetugevus on 30 tonni.

KONTSERDID JUUNIS

1. VI Estonia Kontserdisaal kell 19.00 —

KALEV MARK KOSTABI HELITEOSED

Kuulsa New Yorgi maalikunstniku ja meediafiguuri klaveriloomingu debüütkontsert Eestis, autori kohalviibimisel. Esitavad **RISTO LAUR, MARKO MARTIN ja RALF TAAL.**

4. VI Pärnu, 5. VI Niguliste — KIRILE LOO, PEETER VÄHL, Elektrooniline rahvamuusika

4. VI kell 19.00 Tallinna Matkamaja, 6. VI kell 18.00 Tartu Raekoda — **ALAN THOMAS (kitarr, USA)**

6. VI kell 19.00 Mustpeade maja Valge saal — **ANNELIIS TREIMANN (sopran), MARJU RIISIKAMP (orel) L. G. da Viadana, F. Couperin, G. P. Caprioli jt.**

9. VI kell 19.00 Mustpeade maja Valge saal — **AET RATASSEPP (viul), ARVO HAASMA (vioola), TEET JÄRVI (tsello), MART ERNESAKS (klaver) Mozart, Brahms.**

13. VI kell 19.00 Mustpeade Maja Olavi saal — **LEHO UGANDI (viul), KAI UGANDI (klaver) M. de Falla, E. Ysaye, Beethoven.**

14. VI kell 19.00 Niguliste — **LEMMO ERENDY (viul), UOLEVI TIKKANEN (orel).**

EDUARD TUBINA MUUSIKAPÄEVAD

Tallinn 1995 16. - 25. VI — Pühendatud E. Tubina 90-ndale sünniaastapäevale. Muusikapäevade kunstiline juht **NEEME JÄRVI.**

16. VI kell 19.00 Estonia Kontserdisaal — **EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER** Dirigent **TÖNU KALM (USA)** Oja, Tubin, Solist **VARDO RUMESSEN** Elgar.

17. VI 19.00 Mustpeade Maja Valge saal — **EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER, ULRIKA KRISTIAN (viul), MARJE LOHUARU (viul), ANNELEE WOLF (vioola), TÖNU KALAM (klaver).** Eller, Tubin.

18. VI kell 19.00 Estonia Kontserdisaal — **ORKESTER "TALLINNA NOORTE FILHARMOONIA", KAARLI KOGUDUSE SEGAKOOR SEGAKOOR "NOORUS", TALLINNA RAEKOJA KAMMERKOOR** Solistid: **ANNIKA TÖNURI (sopran), LEILI TAMMEL (metsosopran), MATI KÕRTS (tenor), RAUNO ELP (bariton).** Dirigent **TOOMAS KAPTEN.** Tubin, Tobias-Duesberg

18. VI kell 16.00 Mustpeade Maja Valge saal — **KAMMERKONTSERT EESTI MUUSIKAST. ARVO LEIBUR (viul) PILLE LILL (sopran).** Klaveril **VARDO RUMESSEN.** H. Elleri ja E. Tubina viulimuusika.

21. VI kell 21.00 Mustpeade Maja Valge saal — **MAARIKA JÄRVI (flööt), KRISTJAN JÄRVI (klaver), ERSO KAMMERORKESTER** Dirigent **KRISTJAN JÄRVI GALAKONTSERT** Tubin, Stravinski, Poulenc, Martin, Honegger.

23. ja 25. VI kell 17.00 Estonia Kontserdisaal — **RUDOLF TOBIAS** Oratoorium "JOONASE LÄHETAMINE". **EESTI RIIKLIK SÜMFOONIAORKESTER, ORATOORIUMIKOOR, EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR, TALLINNA POISTEKOOR, Solistid: SATU VIHAVAINEN (sopran, Soome), PILLE LILL (sopran, Eesti), MONICA GROOP (metsosopran, Eesti), URVE TAUTS (metsosopran, Eesti), JANIS SPROGIS (tenor, Läti), PETER SVENSSON (tenor, Austria), RAIMO LAUKKA (bariton, Soome), TAIMO TOOMAST (bariton, Eesti), MATI PALM (bass, Eesti), MART MIKK (bass, Eesti).** Peakoormeister **TOOMAS KAPTEN.** Dirigent **NEEME JÄRVI.**

26. VI kell 19.00 Pärnu Raekoda, 27. VI kell 19.00 Mustpeade Maja Olavi saal — **KITARRISERENAAD. KARI ÄIKÄS, HEIKI MÄTLIK.**

(Algus eelmises ML-s)

Eduard Tubina kirjad Raimund Sepale

viimasel ajal ilmunud? - Mida see (Sinu) külaline küll kokku rääkis mu Vda** kohta, et see olevat saanud siin tagasihoidliku vastuvõtu!? Ümberpöörduvalt, lehed laulsid üksteise võidu kiidulaule ja ma pole tükil ajal enne ega hiljem selliseid lugenud - ta vist ei teadnud, polnud lehti lugenud. Nii et asjata süüdistate arvustajaid, ega need polegi nii väga atonaalsuse küljes kinni - tihti võib lugeda päris nõokivaid märkusi mõne niisuguse "konstruktsiooni" puhul. Aga mis atonaalsus, see on ammu seljataga! Nüüd on kõige moodsam "grupid". Olin hiljuti ühel niisugusel kontserdil, kus kanti ühe noore rootslase, keda peetakse "sajandi geeniuseks", teos ette, mis toimus siin: saali kolme seina äärde asusid mängima kolm meest, oboe, klarnet ja flööt (ka piccolo). Noot, mis igalühel ees, oli kokku säetud nii, et igaüks pidi mängima ära 20 pisikest lugu ükskõik mis järjekorras. Tingimus oli, et pidid korraga alustama ja lood olid kõigil ühepikkused. Võis olla ka rohkem kui kolm mängijat, mida rohkem, seda parem ja igaüks valis vabalt omale nendest 20-st jupist esimese loo, siis mängis sealt edasi, kuni kõik läbi. Lava oli muidugi tühi ja see mitmest kohast kostev jorutamine pidi tähendama stereofoonilist muusikat. Samal mehel olevat pooleli lugu 10-le orkestrile, iga orkester umbes 15 meest, kes kõik istuvad saali äärtes, 5 orkestrit kummalgi pool ja kaks dirigenti juhatavad neid, selgadega üksteise poole. See olevat Palestrina idee, kes ka paigutas koore mitmesse gruppi ja laskis neil laulda. Kölnis ja Milaanos on stuudiod, kus laboreeritakse elektroonilist muusikat - kõlab umbes nagu kino orel. Igal suvel sõidavad noored

ja fantastid kokku Darmstadt kursustele, kus õpivad sellist muusikat teoreetiliselt ja praktiliselt tundma. Atonaalsus, see on ammu ületatud ja keegi ei kergita kulmugi enam, kui mängitakse Schönbergi või Weberni - need on klassikud.

Omavalgust tunne, et olen kangesti hilineanud siia maailma tulekuga. Mõtisklen probleeme, mida need tegelased üldse ei tunne, kirjutan muusikat, mis nendega võrreldes on otse keskaegne ja siis katsun nende loomingut mõistatada, kuid ei oska. Nad ise ütlevad, et polegi midagi mõistatada, istu ja kuula ainult ära. Muusika peab kuulajas äratama loomisprotsessi, nii et see, mida kuuled, polegi looming, vaid kuulajas eneses tekitab see. Senini pole vist küll kuigi palju neid, kes selmoel oleksid "valgustust" saanud, aga mina pole ju kohtumõistja inimeste arusaamiste ja tõekspidamiste üle!

Schönbergil on muidu üks ooper, mis jäi tal lõpetamata: "Mooses ja Aron". Kaks vaatust sai valmis, kolmandat pole. Selle esiettekannet toimus paari aasta eest Schweitsis, kus selleks puhuks ehitati terve ooperimaja ümber. Nimelt on selle ooperi lavalised mõõdnud nii suured, et ei leidu maailmas ühtegi sobivat kohta - kõik on väikesed. Laval peavad korraga olema kaamelite karavan, teises ääres iisraeli rahva laager ja kusagil mäe otsas veel Mooses oma venna Aroniga. Hamburgi raadio orkester ja kohalikud koorid on selle sisselaulnud-mänginud plaatidele, olen neid kuulnud ja kohati oli päris võimas muusika - eriti kuldvasika tseremoonia. Selle plaadistamise kohta tean niipalju, et Hamburgi raadio päädirekt Schmidt-Isserstedt (kes on ka Stockholmi filharmoonia

päädirektiks) nägi kurja vaeva ligi kaks kuud proovidega ja oli veel järele paar proovi, siis ütlesid närvid üles. Toodi uus dirigent Rosband, kes seda Schweitsis oli juhatanud ja see tegi asja ära. Kogu nende raskuste ja suure lava ning mitmete kooride organiseerimine on muidugi töö, mis osutub tavalistes oludes võimatuks, aga Schönbergi kaitsjad ütlevad, et ka Beethoven olevat õelnud ühele viulimängijale, kes noris, et raske on, et "mis läheb mulle korda sa vilets viiul kui ma komponeerin"...

Palju palju tervisi ja kõike hääd uueks aastaks Teile ja perekonnale soovin mina koos oma perega, hääd töötatet ja indu ning toredat tuju!

Teie E. Tubin

P. S. Muuseas, kes on see Vanemuise dirigent Kõlar? Ega ma teda ei tunne? Nimi on vist uus. Ja kuidas näeb välja praegune Vanemuise orkester? On seal alles veel mõni mängija tollest vanast ajast? Kes on kontsertmeister? Leidsin ühest Sirp ja Vasarast, et nad annavad sümfooniakontserte, siis peaks veel ikka päris suur kooseis olema.

* Jutt on Heino Ellerist ning tema orkestrisüüdi partituurist, mis oli Rootsi raadio noodikogus ja mida ei suudetud kohe üles leida.

** Tubin räägib oma V sümfoonia ettekandest Rootsis.

Ainult "Muusikalehest" saate iga kuu jooksva ülevaate Eesti süva-, folk- ja taidlusmuusikas toimuva kohta. Pikemalt A. Mustoneni, P. Mägi, R. Rannapi, R. Eespere jt. "skandaalsest lennust" MKK-s, mälestusi juubilaridest, probleemartikleid, huvitavaid fakte.

Tellides saate lehe odavamalt:

III kvartaliks 14.95, aasta lõpuni 27.95. Indeks 699866.

Muusikaleht

Peatoimetaja: Mart Vainu. Väljaandja AS "BALBI" Tallinn 34 (EE0034) pk 996. Teisipäeval ja neljapäeval 9.00—11.00 tel. 52 51 24. Honorari saab kätte Tallinn, Narva mnt. 5 II k., tuba 2 (tel. 43 77 33 või 43 77 51).